

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DREJØ SOGNS

BESKRIVELSE OG HISTORIE.

AF

A. FABRICIUS.

KJØBENHAVN.

H O S G . E . C . G A D .

1882.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

I det større danske Archipelag, der udbreder sig mellem Østersø og Kattegat, danner der sig, naar man kaster et Blik over Danmarks Kaart, en mindre Øgruppe mod Sydvest, der ligesom udgjør et hele for sig. Det er den sydfyenske. Fyens sydlige Kyst omkredses nemlig af en Mængde større og mindre Øer, der i høj Grad bidrage til Egnens overordentlige Skjønhed. Ser man fra et af de højere Punkter ved Svendborg¹⁾ ud over det smalle Sund med dets Bugtninger og skønne, skovklædte Kyster, da fremtræder Havet, opfyldt af en Mængde større og mindre Øer, som Naturen synes at have spredt ligesom med en ødsel Haand rundt omkring, og som ved deres højst uregelmæssige Dannelser synes at tyde paa tidligere Naturomvæltninger. Ved Synet af denne brogede Vrimmel af Øer og Vande, der for Beskuerens Blik ligesom synes at lege »Tagfat« med hverandre, paa-trænger sig uvilkaarlig den Tanke, at store Naturkampe maa i Dannelses-tiden være foregaaede her, inden Havet har givet Slip paa sit Bytte og er traadt i sit nuværende fredeligere Forhold til Landet. Dog er dette ingenlunde

¹⁾ Om den henrivende Udsigt fra Bregninge Kirketaarn se Lunds Beskrivelse af Thorseng S. 47.

endnu alle Vegne saa fredeligt, da flere af Smaaøerne ere udsatte for Havets Oversvømmelser.

I.

Naturforhold.

Midtpunktet i denne Gruppe af de mindre Øer, der udbreder sig i Indhavet mellem Fyen, Langeland, Ærø og Als, er unægtelig Drejø. Der bliver saaledes en vis Sandhed i en Anekdot, der mere end noget andet har gjort denne Ø berømt i vort Fædreland. Tommerup fortæller nemlig¹⁾, at en gammel Kone svarede Amtsprovsten, der roste Øen og dens Beliggenhed: »Ja, Faer, en Mil til Taasing, en til Fyen og en til Ærø! Herre Gud! at dog Drejø er lagt midt i Verden!!!« Drejø var Midtpunktet i hendes Verden, ligesom den i Virkeligheden er det i den lille Verden, hin Øgruppe danner. Avernakø og Lyø mod Vest, Skarø mod Nord, Hjortø og Taasing mod Øst, Birkholm og Strynø mod Syd ere de vigtigste Øer i denne Gruppe, i hvilken der og findes en Del ubeboede Holme. De fleste af disse høre til Drejø Sogn, der omfatter Drejø, Skarø, Hjortø og Birkholm og af mindre Øer Fleskholm, Grydeholm, Græsholm nordlig for Drejø og Vibeholm, Hjælmshoved, Mejlholm og Odden omkring Hjortø²⁾.

¹⁾ Topografi over Drejø Sogn S. 53.

²⁾ Jensen, Provindsiallexikon 1830, meddeler under Artiklen Drejø, at den har en Kirke, til hvilken Indvaanerne af de nærmest liggende Holme, Egholm, Græsholm, Gryholm, Hjælmshoved og Molholm (!) søge. I Aaret 1830 fandtes der paa disse Holme, af hvilke Egholm hører til Marstal

Drejø Sogn har et Areal af omtrent 1478 Tdr. Land med Hartkorn 116 Tdr. 2 Skpr. 1 Fkr. $2\frac{3}{4}$ Alb., saaledes fordelt paa Øerne:

Drejø . . .	63	Tdr.	6	Skpr.	1	Fkr.	$1\frac{3}{4}$	Alb.	paa	747	Tdr.	Land.
Skarø . . .	31	-	2	-	1	-	$\frac{3}{4}$	-	-	334	$\frac{1}{2}$	-
Hjortø . .	14	-	„	-	3	-	$2\frac{1}{2}$	-	-	209	-	-
Birkholm	7	-	„	-	3	-	$\frac{3}{4}$	-	-	167	-	-

hvtill kommer de ubeboede Holmes Areal.

Efter gammel Matrikul var Hartkornet 74¹ Tdr. 6 Skpr. 1 Fkr. 2 Alb., nemlig:

Drejø	42	Tdr.	5	Skpr.	3	Fkr.	1	Alb.
Skarø	17	-	6	-	1	-	1	-
Hjortø	9	-	2	-	1	-	„	-
Birkholm	5	-	„	-	„	-	„	-

Jordbundens Godhed er meget forskjellig. Medens den paa Drejø¹⁾ og til Dels paa Skarø er lermuldet og meget frugtbar — paa enkelte side eller sandede og grusede Strækninger langs Kysten nær, der ere udsatte for Oversvømmelser af Havet — er den paa Hjortø og Birkholm meget lettere, sandblandet og med Rødsand til Underlag. Paa alle Øerne, og især paa de to sidste, er megen Regn en nødvendig Betingelse for en god Høst, og i dette Tilfælde kunne de to sidste stundum maale sig med de første. Saaledes t. Ex. i Sommeren 1864, da den ringste Ø Birkholms Avl forholdsvis overgik den frugtbareste, Drejøs.

Sogn, ingen andre Indvaanere end Strandfugle og Krybdyr Senere ere Egholm og Hjælms hoved bebyggede med nogle faa Huse.

¹⁾ Drejø er omtrent $\frac{3}{4}$ Mil lang og paa det bredeste $\frac{1}{4}$ Mil bred.

Byg er Hovedsæden; desuden avles Raps, Hvede, Rug, Havre, Ærter, Vikker, Kartofler, noget Hør og Sennep. Fiskeriet er betydeligt mod tidligere, da det dog dreves af enhver Gaardmand; nu befatte kun nogle faa Husmænd sig dermed, men Udbyttet er langt over Beboernes Forbrug. Agerdyrkingen er Hovednæringen. Siden Udskiftningen fandt Sted, er al dyrkelig Jord bragt under Ploven. Tidligere anvendtes Tangen langt mere til Gjødning end nu og antages at have bidraget betydelig til Jordens Forbedring. Tommerup udbryder derfor, dreven af sit Digterlune, som ikke sjælden i sin Topografi af Drejøs Sogn, i følgende Lovprisning:

Hvo tør nægte Tangens Kraft,
Som ser dens hundredaarig Magt?
Dit Søgræs, o Neptun! det er,
Som frodigt driver Kornet her.

Da man imidlertid nu paa Øerne har den Mening, at man ved en fortsat stærk Brug af Tang som Gjødning vilde skade Jorden, da Tangen er et Purringsmiddel, har man i den nyeste Tid, om end ikke afskaffet, saa dog betydelig indskrænket deres Anvendelse. Derimod staar Lovprisningen af Tang ved fuld Magt som Beskyttelsesmiddel mod Overskyllen af Havet. Man beklæder og tætter dermed de Diger af Sten, Ler eller Jord, der forsvare de lavere Strækninger mod Oversvømmelser. Birkholm er især udsat for saadanne, og der fortælles, at en Mand, der engang sejlede hjem fra Marstal, fandt Birkholm saa oversvømmet af Højvande, at han kastede Anker i sin Forstue. Hans Kone og Børn havde med Dynerne reddet sig op paa Loftet. Det var først i den anden Halvdel af forrige Aarhundrede, om-

trent 1760, at den virksomme Birkholmer Niels Rasmussen ved sine Opmuntringer og sit Exempel fik de andre Beboere af Øen til at begynde paa en Inddigning med Tanggjærder, hvorved det blev muligt at avle Korn paa den højere Del af Øen, der før ikkun havde været benyttet til Græsning. Men Sikkerheden er dog ikke større, end at en hæftig Storm med Højvande kan — ligesom i Marskegnene — gjenembryde Digerne og overskylle Markerne. Da bliver ikke blot Aarets Afgrøde tilintetgjort, men de oversvømmede Strækninger blive i flere Aar ufrugtbare. Saaledes ere Virkningerne af de sidste bekendte store Stormfloder den 14de November 1872 og 10de Februar 1874, ved hvilke Øerne fik saa rigelig Hjælp, endnu ingenlunde forvundne. Om ogsaa Sæden om Foraaret tegner godt paa disse Marker, vil den dog i flere Aar give en slet Høst.

Alle fire Øer ere mere eller mindre udsatte for Oversvømmelser ved Højvande, og paa dem alle har man efter Udskiftningen søgt at beskytte Kysten ved Sten og Tangdiger. Men Klinterne ere ikke mindre udsatte end de lave Kyster; dog med den Forskjel, at de blive udhulede og bortskyllede, medens disse overskylles. Saaledes har det graadige Hav bortrevet en Del af den 30 Fod høje Klint paa Vestenden af Drejø; allerede Tommerup saa under sit Ophold paa Øen et af de Batterier, der her vare opførte mod Englænderne 1808, forsvinde, inden han forlod Drejø 1817, og siden har Havet fortsat sit Ødelæggelsesværk mod Klinten; det har blandt andet borttaget en Del af et Dige, der var opført langs med Randen for at give de inden for liggende Marker Læ mod den voldsomme Nordvestvind. En Kjøre-

vej, der gik langs med Stranden nord for Klinten blev bortskyllet, og en ny, der blev lagt oven for den, havde samme Skæbne. Den østlige Side af Øen har lidt lignende, om end mindre, Tab; her ejede Degneembedet et Fjerdingskar Hartkorn, men Degnen Henrik Hansen godtgjorde 1762 ved Thingsvidne — Dokumentet om Sagen herom fandtes endnu 1823 ved Embedet — at Havet havde opslugt det, og det blev følgelig udslettet paa Amtstuen. Saaledes er det gaaet rundt om paa disse Øer, der alle maa øfre til den graadige Neptun. Men medens Havet saaledes tærer ikke ubetydeligt, synes det at ville erstatte Tabet ved at lægge til paa andre Steder ganske ligesom i Marskegnene. Dog synes Erstatningen langt fra at kunne opveje Tabet, da der kun tilskylles Sand i Stedet for det bortrevne Agerland. Forholdet synes at være, at Klinterne efterhaanden hentæres, medens der hist og her tilskylles i Bugterne, og at Naturen saaledes arbejder hen til at frembringe mere regelmæssige Dannelser. Dog er det kun den ene Side af Bugterne, hvor Tilskylling finder Sted; saaledes paa Drejø den vestre Side af Skunsvig (o: Skovens Vig) paa den vestlige Side af Drejet.

Det forstaar sig af sig selv, at disse Naturomvæltninger kun foregaa efter en meget mindre Maalestok, end de tilsvarende i Marskeggen. Tommerups poetiske Lune er derfor løbet af med ham, naar han taler om »de store Klippestykker (sic!), der rage frem i nogen Tid, indtil de omsider buldrende (!) nedstyrte«, en Skildring, der hører bedre hjemme i de norske Fjælde og Svejtseralperne; ligeledes, naar han nærer alvorlig Bymring for at »det forslugne Hav til sidst opæder disse

Smaaøer.« Derfor er der vel næppe Fare, især paa Grund af Digevæsenets Fremskridt i den nyere Tid.

I Havet fiskes mange Torsk og Flyndre, men langt fra som tidligere af alle, fordi de gunstigere Livsvilkaar ikke længere gjøre denne besværlige og anstrængende Næringsvej nødvendig. De større og mindre aabne Baade, der tilhøre Øen — en Snes Stykker i Tallet — benyttes mest til de nødvendige Sejladser. Vigtigst er Aalefangsten, der ofte ingenlunde er ubetydelig. Som andensteds stanges her Aal om Vinteren, naar der er Islæg; i de mørke, stormende Efteraarsnætter fanges mange i Ruser, hvorimod de om Sommeren snart fanges paa Kroge, snart »slaaes« i stille Aftener og Nætter ved Hjælp af Blus, der oplyse Havbunden. Det er et smukt Syn i en mørk Nat at se alle de mangfoldige Blus under Kysterne og omkring paa Vandet, der blinke som Fyr i det fjærne.

Kun paa Drejø findes nogle Beholdninger af fersk Vand, der sædvanlig kaldes Kjær. Fiskeriet i dem tilhører fra Arilds Tid Præsterne, der i sin Tid have sat Karudser i dem. For Tiden findes de dog kun i det større Vand Øst for Præstegaarden, Mosen kaldet, en temmelig dybtliggende, næsten regelmæssig ovalformet Indsænkning omtrent midt paa Øen. I denne, som i alle andre Vande paa Øen, vrimlede det af de saa kaldte Peder Oxes Frøer, der især paa de klare og varme Foraarsdage lode deres dybe, vemodige Klokketoner høre. Disse ejendommelige Lyd opfyldte da Luften og syntes at komme fra denne, der var ligesom svanger med dem.

De andre ferske Vande ere Hørsekjær mod Øst, Møjlbæk og Vidkjær mod Vest. Drejø har ligesom Skarø og Hjortø godt Drikkevand, især af flere Kilde-

væld, hvoraf Bækskilde og Kilden ved Kirken, begge paa den søndre Side af Øen, især ere blevne benyttede. Til Vanding for Kreaturerne er der paa flere Steder i Markerne gravet Vandsteder, der i sædvanlige Aar kunne afhjælpe Vandtrangen, men i tørre Aar let udtørres. De tage sig ret godt ud, idet de ligne stensatte Grotter og oplive Landskabet, især da de undertiden ere omplantede med Træer og omgivne med Smaahaver, til hvilke der ikke er Plads i den tæt sammenbyggede By. Men det er vanskeligt at frede disse Haver, der for det meste ere fyldte med Kaal, for den store Mængde Harer, som findes paa Øen. Paa en enkelt Klapjagt, der gjerne holdes af Herskabet henimod Juletid, skydes ofte indtil 60 paa nogle faa Timer, og Antallet kunde let blive meget større, dersom det ønskedes. Men da alle disse Øer tjene som Vildtbaner for deres respektive Herskaber, sætte disse megen Pris paa at vedligeholde Vildtstanden paa dem og skyde derfor kun et begrænset Antal, saa meget mere som ikke faa Harer gaa til Grunde ved Oversvømmelser eller slippe bort fra Øerne ved at liste sig over Isen om Vinteren til Taasing og Fyen, ikke at tale om Formindskelser ved Krybskytter og (andre) Rovfugle.

Paa det lavtliggende Birkholm er der Mangel paa drikkeligt Vand. Der findes kun sylt Vand eller Brakvand i Brøndene og Vandstederne; Beboerne og deres Kvæg ere vant dertil, men den fremmede er ilde faren, naar han skal nedsvælge den dermed tillavede Drik; han nødes da gjerne til at overlade Vært og Værtinde den »producerede Saltsyre«, som Tommerup kalder den. I øvrigt samle Beboerne omhyggelig Regn- og Snevand

og hente gjærne fra Marstal, deres Kjøbstad, det ferske Vand, de behøve, især til Brygning. Da de næsten daglig besøge denne By for at afsætte deres Fisk og for Smaahandels Skyld, som de drive i ikke ringe Grad, falder det let for dem at tage nogle Tønder fersk Vand med tilbage.

Birkholm er saa godt som blottet for Træer, da Havvandet forstyrrer deres Væxt og ikke engang tillader Pilene paa Hegnene at gro. Paa de andre Øer findes Smaahaver med Frugtræer, især paa Skarø og Drejød Skov eller den vestlige Del af Drejød. Den kaldes saaledes ligesom *lucus a non lucendo*, thi der er nu slet ikke Skov, men den har engang ligesom hele Øen for-dum været helt bedækket af Skov. Skade, at Skoven ikke længere kroner den indtil 52 Fod høje Halvø og Klinten med de vide Udsigter til Fyen, Taasing, Ærø, Als og alle Smaaøerne rundt omkring; den vilde stærkt hæve Egnens Naturskønhed. Men Skade fremdeles for det daglige Livs og Fremtidens Brændselsforbrug, at Øerne ere skovløse; thi da de heller ikke have Tørv, maa alt Ildebrændsel skaffes fra Taasing og Fyen, hvilket foraarsager Øboerne en trykkende Udgift, om man end maa haabe, at Tommerups Spaadom aldrig skal gaa i Opfyldelse:

Den Brændsel vil omsider tage
Den Skilling, som er end tilbage.

Da Vejene og Hegnene ere beplantede med Pil og Popler, som hyppig stævnes, afgive de en Del Kvas til Sommerbrændsel, men alt Vinterbrændsel maa hentes anden Steds fra. Til Bagning bruges Halm, hvoraf der

gjærne haves Overflod, da Kornavlén plejer at være betydelig og i de sidste halvhundrede Aar er tiltaget i en ikke ringe Grad. Tommerup angiver 1823 det aarlige Udbytte til omtrent 2800 Tdr. Byg, 1000 Tdr. Rug, 800 Tdr. Havre og 250 Tdr. Bælgsæd. Sammenligner man dette med Udsæden i 1866, der i de til det statistiske Bureau efter Selvangivelse affattede Lister beløber sig til 8 Tdr. Hvede, 175 Tdr. Rug, 325 Tdr. Byg, 237 Tdr. Havre, 32 Tdr. Ærter, 7 Tdr. Vikker, 5 Tdr. Blandsæd, 78 Tdr. Kartoffler, $2\frac{1}{4}$ Tdr. Hør og 69 Pd. Sennep, og antager Afgrøden af Korn kun for 10 Fold, vil man faa et betydeligt større Udbytte. Kornet udmærker sig ved sin Vægtighed, søges derfor meget og betales gjærne med en højere Pris, end der opnaaes paa Fyen. Dette gunstige Forhold skyldes den frugtbare Jordbund, den omhyggelige Behandling og det heldige Klima. Havet mildner dette og bidrager til en tidlig Høst ved at udstraale den Varme, som det om Sommeren modtager af Solstraalerne. Høsten begynder her paa Øerne gjærne 8 Dage før i Fyen, skjønt man saar senere, og den er snart færdig, da faa Gaardmænd have mere end 16 Tdr. Agerland. Falder der en Del Regn, da tørres Kornet hurtigt, thi den fri Beliggenhed ud mod Havet lader enhver Luftning virke derpaa, og Vandet løber snart bort, da her er Heldning til alle Sider. Kun ved Stranden findes nogle lavere Strækninger, der give noget Hø, men det er kun meget lidet paa Drejø og Skarø, mere paa Hjortø og Birkholm, mest paa de ubeboede Holme, Odden og Mejlholm. Paa Drejø har man søgt at udtørre og forandre til Engbund og Pløjeland de

to saakaldte Søer, Nørre og Sønder Sø, hvor man har anbragt Møller til at udmale Vandet.

Mærkelig nok havde Drejø ingen Mølle til at male Korn før 1842, da den nuværende blev opført paa Herskabets Foranstaltning. Før have Beboerne maattet søge langt bort til fremmede Steder eller benytte Haandkværne, især om Vinteren, naar de ikke kunde komme af Øen. Møllen ligger ved Vigen, der er Landingsplads og Baadehavn.

Højderne ere ikke saa betydelige som paa det nærliggende Korshavn og Avernakø. Det anseligste Højdepunkt paa alle Øerne er paa Drejø Skov, der hæver sig 52 Fod over Havet, men strax sænker sig til 24 Fod ved Tyvehøj. Paa den østre Del af Øen findes Højderyggen paa Sydspidsen af Byen, hvor den naar 25 Fod, og i Krogen paa Hestemevejen, hvor den har 22 Fods Højde. Skarø hæver sig ved Vesterbjærg til 28 Fod og Hjortø tæt vesten for Byen til 15 Fod; Birkholms højeste Punkt, hvor Byen ligger, er kun 6 Fod. Holmene vexe fra 3 til 7 à 8 Fod; Hjælms hoveds højeste Punkt er 9 Fod.

Manglen paa Hø og den stærke Drift af Agerjorden, der i 8 Aar sædvanlig giver 7 Afgrøder, foraarsager, at Kreaturholdet ikke kan være stort, da Sommergræsningen bliver for knap. Siden Udskiftningen er Hesteholdet aftaget. Tommerup angiver Tallet 1823 paa alle fire Øer til 176. 1866 var det kun 105. Derimod er Tallet paa andre Kreaturer steget betydeligt; 1823 var det paa Køer, Kvier og Kalve kun 329, 1866 373 og i samme Tid er Antallet af Faar og Lam tiltaget fra 509 til 1042. Faarene ere meget haardføre og tilbringe

Vinteren, naar den ikke er alt for stræng, ude paa den aabne Mark. Gjærne indtræder Vinteren her paa Grund af Havets mildnende Indflydelse 8 til 14 Dage senere end paa Fyen, og man kan i Vinterens Begyndelse se Højderne paa Fyen, Taasing og Ærø bedækkede med Sne, uden at et eneste Fnug endnu er synligt paa Drejø. Ligesom det milde Klima befordrer Frugtbarheden og lader al Plantevæxt naa en høj Udvikling, saaledes er det ogsaa meget sundt. Beboerne i Sognet naa sædvanlig en meget høj Alder¹⁾, og deres Tal er tiltaget saaledes: I Aaret 1823 angives det af Tommerup til 421, 1834 var det 478, 1840 502, 1845 542, 1850 590, 1855 603, 1860 615, 1870 Drejø 337, Skarø 150, Hjortø 55, Birkholm 89, ialt 631; 1880 Drejø 328, Skarø 164, Hjortø 55, Birkholm 83, ialt 630. I 50 Aar er Folkemængden altsaa tiltagen med 50 Procent.

II.

Øernes Navne.

Drejø ligger $2\frac{1}{4}$ Mile sydost for Faaborg, 2 Mil sydvest for Svendborg og 1 Mil nord for Ærøskjøbing. Naar Puteanus paastaar²⁾: *sine nomine, homo non est*, saa synes det ikke at gjælde mindre om Steder end om Mennesker, at Navnet er noget væsentligt. Navnet Drejø

¹⁾ Ofte 80 til 90 Aar og derved: »17 Dec. 1711 lod Hans Koch paa Drejøe sin Moder begrafue ætat. 102 aar.« (Kirkebogen). ²⁾ *diatr. de Erycio*.

er givet Øen efter dens særegne Beskaffenhed, nemlig at et Drag, en smal Landstrimmel, der ofte overskylles af Højvande, forbinder dens to Dele. I Almuedtalen paa Øerne kaldes en saadan Tange Drej, ganske ligesom i Slesvig Holdnæs Drej, Kegenæs Drej¹⁾. I Jylland bliver det Drav, f. Ex. Vejledrav mellem Thy og Thyholm, Sunddravet ved Oddesund²⁾, Dravet ved Helgenæs med Marsk Stigs gamle Mur, Dravsmur. Det er det sjællandske Drag, t. Ex. Dragsholm, og kommer af det oldnordiske *draga*, drage, trække, *partic. dreginn*, hvilken Form altsaa nærmer sig til den slesvigske og til Ordet Drejø, saa meget mere som den udtales *drejinn*. Det tilsvarende angelsaxiske Ord er *dræge*, et Drag, af *drægen* = *dragan*. Betydningen, der ligger i det oldnordiske Stamord, bliver altsaa: at trække i Længden, *draga á langinn*; *dragask*, trække i Langdrag. Det ældste Navn, der forekommer paa denne Ø, er Draghø 1231³⁾. Kristian den førstes Brev til Svendborg 1480 har Dregeø. I det 16de Aarhundrede er Formen Dreigø den herskende; saaledes i Begyndelsen af *Liber ecclesiæ Dreyø*⁴⁾ for Aarene 1581 og 1583: »Dreigøs Cappellis Regnskap«; ogsaa findes Dreygø i Claus Albrektsøns Kontrakt af 1589⁵⁾ og paa sammes Udskrift Dræø; ellers samtidig Dreø, t. Ex. i Mester Jakob Madsens Visitatsbog 1588⁶⁾. Siden ere Dreyø og Dreis de

¹⁾ I. Kok, det danske Folkesprog i Sønderjylland, I., 282.

²⁾ Aagaard, om Thy. S. 212, 214.

³⁾ O. Nielsen, Valdemar II.s Jordebog S. 50 og hos Langebek, *Script. rer. Danic. t.*, VII., S. 532.

⁴⁾ Fyens Bispearkiv. ⁵⁾ Drejø Præstearkiv. ⁶⁾ S. 196.

sædvanlige Former. Ved Bispevisitatser¹⁾ kaldes den 1788 »Øen Drej«, 1791 og 1794 »Øen Dræy.«

Tommerup antager²⁾, at Navnet har sin Grund i, at der er to Tanger; man kunde da lige saa godt sige, at der var tre, da han slet ikke nævner den nordlige ved Vigens Udmunding, men kun en nordvestlig og sydvestlig (?). Da de to, den omtalte nordlige og den sydøstlige mellem Sønderøen og Havet, kun er lidet betydende, bliver det vist nok simplest at henhøre Navnet til det store Drej, der forbinder den vestlige og østlige Del af Øen, og som alene kaldes Drejet i daglig Tale.

Den Omstændighed, at der her lader sig opdrive flere Landtanger, har givet Anledning til en anden Forklaring, som vi kun anføre for Fuldstændigheds og Kuriøsitetens Skyld. I en »Extrakt af Svendborg Amts Brandtopografi« hedder det³⁾: »Navnet Drejø bør formentlig afledes som ved de flere Smaaøer vest og syd for Fyen af det Tydske og efter Øens Udseende fra Søen 3 Øer; underligt nok, at den ikke har taget Navnet Dreiiinseln, men dette faldt vore gode Øboer for langt; derfor kaldte de Øen Dreje, som i Skriftsproget er bleven Drejøe, altsaa baade Tydskt og Dansk. Pastor Tommerup i sin Boskrivelse af Øen udleder det af 2 Drei eller Jordtunger, men disse danne jo netop 3 Øer.« Som oven for paavist, kunde man ad denne Vej endog faa »Vierinseln« eller endnu flere Øer!

¹⁾ Kirkebogen. ²⁾ S. 12.

³⁾ Meddelt den daværende Sognepræst Johannsen 1842 af Justitsraad, Branddirektør Theill og indført i Drejø Sogus Embedsbog S. 178.

Suhm har udfundet en ganske anden Forklaring ¹⁾; *draga* gaar efter ham paa Skibe, altsaa »at trække Baade og Fartøjer paa Land«, saaledes som det bruges paa mange sandede Kyster, f. Ex. Vesterhavets og for Resten ogsaa paa Drejø med Baadene om Vinteren.

Skjønt det er temmelig hyppigt, dette ejendommelige for den sydfyenske Øgruppe, at der findes Drag, er det dog kun Drejø, der har faaet Navn deraf. Ved Kegenæsdrag paa Als og Graastensdrag paa Ærø forbindes vel hele Sogne med den øvrige Ø; men paa disse Øer vare dog enkelte Sogne en for lille Del af det hele, til at Øerne kunde faa Navn derefter. Anderledes var det med de mindre Øer, som Avernakø og Drejø; ved dem var Drejet noget saa i Øjne faldende ejendommeligt, at det maatte falde naturligt at give Øerne Navn derefter. Vi skulle snart se, at begge have havt Navn deraf, om end Drejø alene har bevaret det.

Skarø, tidligere Skaarø, udleder Tommerup af de mange Indhug eller Skaar i dens Kyster ²⁾. Maaske kan dette Navn, der aabenbart kommer af *skera*, *skar*, *skorit*, at skære, *skarð*, et Skaar, gaa paa Øens Beliggenhed ved Indløbet i Svendborg Sund, som skærende dette og delende det i to Løb. Suhms Udledning af *skiaera* ³⁾ (skal være *skera*!) i Betydningen dele, fordi Øen er adskilt fra Taasing, er næppe holdbar.

¹⁾ I Noten 888 til Valdemars Jordebog, Langebek Scr. VII., S. 599: Draghø, o: *insula subductionis sc. navium* af Drag; Dragstok, o: *phalanga*.

²⁾ Skorø i Mester Jacob Madsens Visitatsbog, Aar 1588, S. 196.

³⁾ Note 884 til Valdemars Jordebog, Langebek VII., S. 599: *skiaera*, o: *dividere, quia divisa est a Taasing*.

For den første Forklaring taler unægtelig den gamle Form Skaarø, der findes i Jordebogen og peger hen paa Lideformen af *skera* og har Analogi i det oldnordiske *vágskorinn* om et Land eller en Kyst, hvori Fjorde skære sig ind; *skor*, *skora*, Skure, Indsnit; *skora*, gjøre Indsnit.

Hjortø, udtales som Jordø, hvilket man kunde fristes til at anse for det rette Navn, siden det findes i gamle Dokumenter. Men den ældste Form, der forekommer, nemlig i Valdemars Jordebog fra 1231¹⁾, er udtrykkelig Hiortø. Vi maa da enten tænke paa Mandsnavnet Hjort, oldnordisk Hjærtr, der findes i *Landnámabók*²⁾, eller da dette Mandsnavn synes at have været temmelig sjældent, heller med Tommerup³⁾ paa Hjorte, der sandsynligvis have været her i Mængde i den Skov, der engang har bedækket denne Ø, førend den blev ryddet og bebygget. Mærkelig nok nævner Jordebogen ikke Hjorte, men Heste paa denne Ø.

Birkholm, Holmen Birk, Byrkholm i Jordebogen, synes naturligst at kunne udledes af Birk, Birketræ, oldn. *birki*, *bjørk*, hvilket ogsaa Suhm mener⁴⁾, der i øvrigt kalder den urigtigt Birkøe. Herved er der dog den uoverstigelige Vanskelighed, at der hverken findes eller spores eller sandsynligvis nogen Sinde har været Birketræ, da denne Ø paa Grund af sin lave Beliggenhed tidligere stadig blev overskyttet af Havet; derved

1) Nielsen, Vald.s Jord., S. 50, Langebek VII., S. 532.

2) Hjærtr Hámundarson S. 286, 288, 290, 291, 344. 3) S. 12.

4) Note 886 til Jordebogen, Langebek VII., S. 599: *nomen significat betularum insulam.*

forhindredes al Trævæxt, som endnu slet ikke vil trives, efter at Oversvømmelserne ere standsede ved Inddigning. Man kunde derfor snarere tænke paa, at Øen, skjønt fjærnt liggende, fra gammel Tid har hørt under Langelands eller Tranekjær »Birk« og derfra og derfor kunde have faaet sit Navn. Indvender man, at Birkeretten først forekommer langt senere end Navnet Byrkholm i Jordebogen, da gjælder dette kun om den adelige Birkeret; derimod er det til fulde godtgjort, at Landebirk eller Bondebirk allerede fandtes i Danmark i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede¹⁾, altsaa paa Jordbogens Tid 1231, og den ældste Form af Ordet Byærk²⁾ stemmer godt med Navnet Byrkholm. Brandtopografen har her atter sin ejendommelige Mening: »Urhøns kjendes og kaldes ikke i det Danske som Birkehøns, derimod i det Tydske som Birkhahn, Birkhenne. Denne Øs Navn antyder derfor paa (!) at tydsktalende Folk først have udøvet Jagt paa denne da ubeboede Ø efter Birkehøns: Urhøns, ligesom jeg selv for over 30 Aar siden³⁾ paa den sydost tætved liggende lille Ø Egholm har været med Jagtselskab fra Thorseng for at skyde Brushøns (!), som der endnu om Foraaret forefindes.«

¹⁾ Molbech, Birk og Birkeret i Danmark, Historisk Tidsskrift IV., S. 597.

²⁾ Schegel, de Danskes Retssædvaner, S. 169, Anm.: *statuta quæ Byærk dicuntur*. Siden Bierk. I Lunds Stadsret, Indledning: *byrk paa landet offuer ald Danmark* (Rosenvinges Stadsretter, S. 49).

³⁾ Ekstrakten af Brandtopografien er af 1842.

III.

Den ældre Tid.

Efterretningerne om de ældre Tider ere meget spredte og tarvelige. Om Øens Oldtid vide vi aldeles intet, og kun sparsom er dens Omtale i Middelalderen. Man maa da hjælpe sig med Gisninger, støttede saavel paa de almindelige Forhold i Landet som paa de særegne Fortidsminder og Overleveringer paa Øen. At denne oprindelig har været helt bedækket med Skov ligesom de fleste Strøg i vort Fædreland, omtales ikke alene i Sagnet, men bekræftes ved flere Vidnesbyrd. Den vestlige Del af Drejø kaldes endnu Skoven — ligesom den østlige Side af Skarø ud imod Østerhoved — fordi den lige indtil den nyere Tid har været bevoxet med Skov, saaledes som det er angivet paa Videnskabernes Selskabs Kaart af 1783 og Gliemanns Amtskaaft af 1824. Da var Skoven dog for længst ryddet; men i det 17de Aarhundrede havde Præsten Tiende af Trækul af Beboerne. Gamle Folk tale endnu om Levninger af Skoven, som Hesselagrene ¹⁾ tæt sydost for Vigen, og Tjørnekrat paa flere Steder. Længe opbevaredes der i flere Gaarde svære Egeborde med Plader af en overordentlig Tykkelse, ja indtil $\frac{1}{2}$ Fod, der efter Sigonde skulle være skaarne paa Øen. Paa Tommerups Tid var der kun 3 tilbage,

¹⁾ Tommerup S. 35: »endnu levende mindes, at man der plukkede Nødder.« Ved Landmaalerforretningen af 1793 nævnes Krat paa følgende Agre: Køllekrogen øst for Kirken, Svinevodsagre, Vraaensagre, Kildeagre vest for Kirkevejen, Bækkensagre, Rovildsstykker, Nørrestykker, Hesselagre, Krogagre og Kverkespjall, altsaa paa ikke mindre end 10 Steder foruden Skoven.

da det fjerde var blevet brugt til Bygningsarbejde; nu er kun det sidste, der er over 11 Fod langt, bevaret som et Minde om de mægtige Egetræer, der engang have knejset paa disse Kyster. Hvorfra de første Beboere ere komne, der have ryddet Skov og bebygget Landet, vides lige saa lidt ved denne som ved alle andre Øer i Danmark. Men den Omstændighed, at der findes større Lighed mellem Drejboerne og Taasingerne med Hensyn til Ansigtstræk, Sprog og Væsen end mellem Drejboerne og Fyenboerne eller Ærøboerne, har foranlediget det Antagende, at de første Beboere paa Drejø stammede fra Taasing. Efter Sagnet skal det første Hus paa Øen have ligget ved Bækskilde paa den sydlige Side. Man har der ved at opbryde Jord, der aldrig før har været under Plov, fundet forbrændte Levninger af Smedekul, og Jorden har været rød, som om der havde staaet en Smedie, altsaa Tegn paa en tidligere Bebyggelse, medens der i de sidste Aarhundreder ikke har været noget Hus paa dette Sted. De synlige Spor støtte saaledes Overleveringen om, at de første Beboere paa Øen have nedsat sig her, men naar? Det er kun ganske undtagelsesvis, t. Ex. med Hensyn til Færøerne, Island, at et saadant Spørgsmaal om Urbeboeres Indvandring og Nedsættelse kan besvares.

Hvad Oldsager og Oldtidslevninger angaar, da findes her intet, der med Sikkerhed tør udgives derfor. En lille Stensætning nordvest for Drejet paa Skovsiden hidrører vist fra en nyere Tid, skjønt dens Hensigt ikke kjendes. Omkring nogle større Stene i Midten, der til dels ere omstyrtede og ødelagte af fremmede Stenhuggere, kredse sig i nogen Afstand to Rækker Stene, der ligge

saa dybt nedsunkne i Jorden, at flere af dem næppe kunne ses.. Dette vidner jo vistnok om Ælde, men Belligenheden paa den flade Strand, der her ikke engang er tilgængelig for Baade, Afstanden fra de tidligere bebyggede Dele af Øen og Levningernes Beskaffenhed selv gjøre det betænkeligt i dem at se et Oldtidsmindesmærke. Man vilde da vel let blive udsat for den Satire, som Tommerup udslynger i et ypperligt Stykke, som vi ikke kunne nægte os den Fornøjelse at meddele:

»Engang med bankende Hjerte og rap Fod iilende til min Hjertets Ven, den brave, saa almindelig hædrede og elskte Hr. Thomas Barfoed, da værdig Sognepræst til Avernakøe Menighed, drog jeg paa Korshavns Mark forbi en aflang Plet, trindt om indhegnet med høje, glatte, ordentlig opstillede Stene. I Baggrunden faldt fortrinlig en i Øjnene, thi den staaer heldende i en skraa Stilling. Henrykt raabte jeg: O Kongesteen! vistnok afsagde Høvdingen her mangan Dom til det forsamlede Folk! Jeg længdes inderlig efter Udtydning over dette Tingsted, var saa lykkelig strax at faae den, thi den ædle Hr. Barfoed hængte og ved mig, vidste, at jeg kom, var gaaet mig imøde og forsikrede, at disse Stene rigtignok fra fjerne Tid vare opsatte, med megen Flid opsøgte fra nærliggende Strandbred, med forenet Kraft opvæltede og i et Ulykkesaar saaledes opstillede til Skuppen og Gniden for Korshavns Byes — skabede Bæst. Da var just Oldkjæphestens Tid; jeg bad ham, satirisk at besynge mig disse Stene, der ellers vilde skuffe reisende Oldgranskere, hvoraf man da hver Dag torde vente En og Anden. Men heldigt i alle Poesiens Enemærker er Barfodisk Hjerte dog for ædelt til Satire. Forgjæves

tiggede og bad jeg ham længe; endelig gav han efter og meddeelte mig følgende, der vil behage Læserne langt mere end alle disse Blade:«

Paa Korshavns høje bjergfulde Ø,
 Dér, hvor den nødluder mod saltens Sø,
 Der stander en hvælvet Høj saa ene
 Omkranset af mosbogrøede Stene.
 O Du! som spejder i svundne Old,
 Og graver i hver en Tue og Knold,
 Før der at læse i dunkle Skrifter
 De glemte Hændelser og Bedrifter.
 Kom! følg mig didhen til Havets Bryn,
 Og sku med dit stirrende Falkesyn
 Ind i det mørke, tillukte Tempel,
 Præg Helligdommen med rigtigt Stempel
 Hvorfor mon den Høj den stander der?
 Hvi hæve sig formode Stene her?
 Du spørger: mens Øjet saa lystent titter
 Igjennem det mørke Oldtids Gitter.
 O sikkert mod Brynje og tungo Sværd
 Hensmuldrer en Hedenolds Kæmpe her!
 O Høj! hvor Du dig ærværdigt hæver!
 Af hellig Begejstring mit Hjerte bæver.
 Her staa I knejsende Bautastene
 Rundt om de Kæmpers muldøne Bene!
 O! seb jeg blot paa Eder min Kniv,
 Jeg gik den djærveste Kæmpe paa Liv.
 I Røgelsekar og Urnor smaa,
 Herop!, I skal i Musæum staa!
 Herop! Jeg Eder alt længe lugter,
 Antikvarisk Svød mig om Næsen fugter.
 — O Gransker! gaa kun paa din mørke Vøj,
 Men varsom vær og forhast Dig ej,
 Før alt for meget Du udbasuner
 Dit Hedenold og dets mørke Runer.
 Den Høj, de Stene, som hist Du ser,

De have en anden Betydning her.
 Engang i gamle forsvundne Dage
 Der ramte Korshavn en bitter Plage.
 Og hør hvori den Plage bestod:
 Hver Hest var skabbet fra Top til Fod,
 At nu de Øg kunde kløe sig reno
 Saa rejste man disse mærkværdige Stene.

Med denne Frembringelse af en tidligere Slægts ægte Humor, hvis Indhold minder om et lignende Digt af den svenske Digter Vitalis: *Runan Frey* eller *Fornforskaren*, ville vi gaa over til den første Omtale, der bliver Drejød til Del i Middelalderens Historie. Det er i Valdemar den andens Jordebog, der skriver sig fra 1231 og opregner Kongens Ejendomme og Indtægter i det hele Land. En Mængde Smaaøer nævnes for Jagtens Skyld, hvoraf man vel og tør slutte til deres Rigdom paa Skov. De bleve ligesom Kongernes naturlige Dyrehaver¹⁾, og da Jagtrettighederne senere gik over i privat Eje, nemlig de adelige Godsejeres, have disse stedse lige indtil vor Tid betragtet dem som en Herlighed, hvorpaa de sætte megen Pris. Naturen havde selv anvist disse afsluttede og begrænsede Vildtbaner. Paa mange af Øerne fandtes efter Jordebogen Huse, hvilket vel ikke i Almindelighed skal betegne, at Øerne vare beboede, som Rohmann antager²⁾, men snarere, at der gaves »Jagthuse« eller Opholdssteder for Jagtselskaber, hvilke vare nødvendige paa de større afsides liggende

¹⁾ Engelstoft, historisk-statistisk Beskrivelse af Øen Thurø (Hist. Tidsskrift, Trodie Række, I, S. 337).

²⁾ Bidrag til det fynske Archipelags Smaaøers Historie, i Samlinger til Fyens Historie og Topographic, I, S. 123.

Øer, hvor Jagten tog længere Tid, og hvor man let kunde komme til at overnatte. Det er jo ogsaa rimeligst, at Jordebogen i sin Korthed her kun anfører, hvad der ligefrem vedkommer Jagten, da den aldrig befatter sig med at beskrive noget Steds Beskaffenhed i Almindelighed. Det passer fremdeles meget godt, at der fandtes Jagthus paa Drejø som den største og i Midten beliggende Ø, men derimod ikke paa Skarø, Hjortø og Birkholm, der ogsaa nævnes. Paa Skarø (Skaarø) siges at være Hjorte, paa Hjortø mærkelig nok ikke Hjorte, som Rohmann fejlagtig angiver, men ligesom paa Birkholm Hors, hvilket Suhm¹⁾ vistnok rigtig forklarer om vilde Heste, som Kongen nok kunde finde sin Regning ved at vedligeholde paa disse den Gang maaske lidet beboede og i al Fald afsides liggende Øer, der særlig maatte egne sig til et Slags Stutteri for vilde Heste.

Mærkelig nok forekommer i Jordebogen baade Østrædraghø, der angives at have Hus, Hjorte, Daadyr og Hors, og Wæstrædraghø, der blot tillægges Hjorte og Daadyr. Suhm²⁾ har tilstaaet sit Ubekjendtskab med dette sidste Navn og gjættet paa, at det maaske kunde betegne den vestre Del af Drejø, eller den Del, der nu kaldes »Skoven.« Dette er ogsaa den første naturlige Tanke, især paa Grund af Navnet Draghø, der ikke synes at tillade at tænke paa noget uden for Drejø; den kunde jo tilmed let tages for to Øer. En nærmere

1) Script. Rer. Dan. VII., 599, Not. 885: *Hors significat forte equum indomitum.*

2) S. St., Note 888: *nihî ignota; forte pars occidentalis præcedentis.*

Betragtning fører dog til at give Bredsdorff¹⁾ og Rohmann²⁾ Ret i deres Antagende, at der ved Wæstrædraghø er betegnet Avernakø eller Korshavn, som ligger vesten for Drejø, og ved Østrædraghø det nuværende Drejø. Lige saa lidt som der er nogen historisk eller anden rimelig Grund til at antage, at det nuværende Drejø har bestaaet af to adskilte Øer paa Jordebogens Tid, ligesaa lidt var det rimeligt at opstille den lille vestlige Del i Jordebogen som en selvstændig Dyrehave med særegne Dyr; den maatte jo nødvendig have de samme Dyr som den østlige Del af Øen, thi Forbindelsen mellem dem, Drejet, har snarere den Gang været bredere end nu; men hvad der maa synes afgjørende, er at Avernakø med Korshavn slet ikke nævnes i Jordebogen, skjønt den er den anseligste Ø i den hele Gruppe mellem Taasing og Als, og alle de andre mindre Øer ere nævnede. Dens tidligere Navn maa aabenbart søges i Wæstrædraghø, som den saa passende kunde kaldes i Forhold til Østrædraghø eller Drejø, da netop disse to Øer ere de eneste i den hele Gruppe, der udmærke sig ved den Særegenhed at have Drej, og altsaa træffende kunde kaldes derefter.

Paa Kaartet, der ledsager Jordebogen hos Langebek, er Øgruppen syd for Fyen aldeles forvirret. Avernakø er rykket langt op mod Nord mellem Lyø (Lyuthø)³⁾ og Fyen, medens Drejø er sunket mod Syd, omtrent i Linie med Birkholm, saa at der bliver fire Gange saa

1) Blandinger fra Sorø, 5. H., S. 113.

2) Saml. for Fyens Hist. og Topogr. I., S. 132.

3) Kaldes ogsaa tidligere Liuthø, Lythø, Løthø.

langt fra Drejø til Avernakø som fra Drejø til Ærø, i Stedet for at den sidste Afstand i Virkeligheden er dobbelt saa stor som den første! Et nyt Bevis paa de ældre Kaarts store Unøjagtighed, og hvormeget vi trænge til ny Kaart over Danmark i Middelalderen.

Paafaldende er det, at Drejø er den eneste Ø i hele den sydfyenske Øgruppe lige fra Thorø mod Øst i Indløbet til Svendborgsund ind til Plum vest for Faaborg, der siges at have »Hus« eller Jagthus. Dette var ikke engang Tilfældet paa Lyø, bekjendt af Kong Valdemars sørgelige Jagt 1223, og »det høje Hus«¹⁾, der endnu er en Del af Præstegaarden og skal have været Jagthus, maa have en senere Oprindelse end Valdemars Tid, da der slet ikke nævnes noget Jagthus paa Lyø i Jordebogen. Hermed stemmer den Overlevering, der er bleven fulgt af Suhm²⁾, Dahlmann og alle nyere indtil Ingemann, at Kongen blev fangen i sit Telt, der skal have været opslaaet ved det Sted paa Øen, der nu kaldes Kongens Kilde. At Drejø alene havde Jagthus, passer meget godt med dens Beliggenhed som Midtpunktet i den hele Øgruppe. Man kunde fra den gjøre Jagtudflugter til hvilken som helst af de andre Øer og let komme tilbage til den om Aftenen.

At Drejø fortrinsvis og vistnok ogsaa de fleste af de andre Øer den Gang have været beboede, er aldeles sandsynligt, naar man tager Hensyn til, at Danmarks Befolkning i det 13de Aarhundrede var omtrent den

1) Engelstoft om Thurø i Hist. Tidsskr. Tredie Række I, S. 337.

2) Historie af Danmark t. IX., S. 438.

samme i Tal som nu, og at de mindre Øer, der ved Sørøveres Plyndringer før Valdemar den stores Tid havde lidt meget, i de følgende rolige Tider atter vare tiltagne baade i Folkemængde og Velstand¹⁾. Derimod er det vistnok en meget usikker og usandsynlig Slutning paa Grund af disse Plyndringer at antage, at de mange Smaaøer, der nu tilsammen have en ikke ubetydelig Folkemængde, den Gang »endnu for Størstedelen vare ubeboede, fordi enkelte Familier ikke havde vovet at nedsætte sig der, saa længe Havet vrimlede af Sørøvere«²⁾. Der blev jo ikke Tale om Nedsættelse, naar Øerne allerede vare beboede! Desuden — hvem véd, om de fyenske Smaaøer nogen Sinde vare hjemsøgte af vendiske Sørøvere? De vare i det mindste godt dækkede af flere større Øer. Naar Antagelsen af Øernes Ubeboethed endelig søges støttet ved Jordbogen, da giver denne ingen som helst Antydning til Løsningen af Spørgsmaalet, i det mindste ikke i den Betydning, at de vare ubeboede. Snarere maatte Angivelsen af Hus bringe til at antage det modsatte.

Aarhundreder hengaa, inden vi atter høre Tale om Drejø. Kong Kristoffer af Bajern havde 1444 givet Svendborg et Beskyttelsesbrev mod det Kjøbmandsskab, der til Byens Skade dreves af uvedkommende³⁾. Det bekræftes i senere Privilegier af Kristian den første 1480, der udtrykkelig nævner som de skyldige dem, »som bygge och bo paa Thorø, Stryn, Strynbo kalluff,

¹⁾ Velschow, Folkemængden i Danm. i det 13de Aarh. Hist. Tidsskr. t. IV.

²⁾ S. St., S. 49 og 50 henviser til Scr. Rer. Dan. VII., 532. seqn.

³⁾ Aktstykker af Fyens Stifts lit. Selskab I., S. 89—90 fgl.

Byrckholm, hiorthesø, skaresø, dregesø, Tossing« og i Fornytelsen samme Aar, af »Hertug Hans Udvaldh till Danmarks Rige« og 1521 af Kristian den anden¹⁾ trues Overtræderne med, at dersom nogen herefter drister sig til at sejle til Tydskland og gjøre noget Kjøbmandskab, da skal de fratages Skib og Gods, og Halvdelen skal tilfalde Kronen og Halvdelen Svendborg. Hvor vidt dette Forbud har hjulpet, vides ikke.

IV.

Sogne- og Præstehistorie.

Det er først fra den Tid, at Øen fik sin egen Kirke og Præst, at der bliver en sammenhængende Historie. I den katholske Tid hjalp man sig vel med rejsende Brødre fra Kjøbstæderne; et Kapel synes aldrig at have været her, hvorimod Sagnet taler om et »Bedehus, som Drejboerne havde paa Korshavn, og hvor ventelig Avernakø Gejstlighed mødte dem til Gudstjenestes Holdelse.« Endnu paa Tommerups Tid saas Ruinerne deraf »imellem Korshavns Banker.« Mindre sandsynligt er, hvad der fortælles om et Sted ude paa Drejerskov, hvor man »i et Krat hensatte de skrinlagte Lig, naar man ikke

¹⁾ Aktstykker af Fyens Stifts lit. Selskab I., S. 96 og 97. Originalen paa Pergament findes i Svendborg Raadstuearkiv. Se om disse Aktstykker desuden Pontoppidan D. Atl. III., 537, og Begtrup, Beskrivelse over Svendborg, S. 17—18, hvor Hanses Bekræftelse urigtig henføres til 1481.

længere kunde have dem i Huset, og Isen om Vintertid ikke kunde briste eller bære — indtil man omsider kunde faa dem overførte til Ærøskjøbing«, til hvis Kirke Drejø den Gang hørte. Af hvad Grund skulde man føre Ligene en halv Mil bort fra menneskelige Boliger kun for at have den Møje atter at hente dem, ikke at tale om, at de vare udsatte for Ulempe af Vejrliget og maaske af Dyr?

Hvad der nærmest gav Anledning til, at der paa Drejø opførtes en Kirke eller rettere et Kapel, som det først kaldtes, var den ulykkelige Begivenhed, at to Børn, der skulde døbes i Ærøskjøbing, druknede tillige med Fadderne og alle dem, som vare i Baaden. Trangen til en egen Kirke vaagnede, og de 13 Gaardmænd, der den Gang boede paa Drejø, forenede sig om dette store Foretagende, som de ogsaa udførte, hvor vanskeligt det end maa have været for saa faa. Det var netop i de Dage, da Papismen maatte vige i Kampen mod den ny Lære, at den ny Kirke rejste sig paa Drejø, og at den første Præst blev beskikket af Kong Kristian den tredie, hvilket ses af følgende

Collatzbreff¹⁾ som den første sogenprest til Dregø annamit aff kongl. maist.

Wi Christian met Gudz naade vduald konning til Danmarck ræt arffuing til Norge Hertug i Slesuig, Holsten, Stormaren oc Dytmersken, Greffue i Olden-

¹⁾ *Liber Copiarum s. literarum, quibus redditus ecclesiarum et ministrorum verbi in Sundzherrit confirmantur*, S. 115 (findes i Sunds Herreds Provstearkiv) sml. Danske Magasin, Tredie Række, V., 56.

borrig oc Delmenhorst, Gjørre alle vitterligt, at wi aff vor synderlige gunst oc naade haffuer vnt oc tilladt oc nu met dette vort obne breff vnde oc tillade, at denne breffuisere os elskelig her Niels Hansen, maa oc skal værre oc bliffue sogneprest paa Dreyø, Oc der nyde, bruge oc opbærre huis tind oc andre rette Præsts rente oc rättighed som der aarlige pleyer at gjørres oc giffues Sogonpresten der paa Landit¹⁾, dog met saa skel, at hand skal prædicke oc lærre sognefolkit det hellige euangelium oc rene Gudz ord, som hand met den hellige scrift beuise oc beverre kand, oc gjørre dennem tilbørlige tjeneste inden kircke oc uden, som en ræt sogenprest bør oc plictig er at gjørre sine sogenfolck, Derfor biude wi alle vore fogder, embitzmend oc alle andre, forneffnte her Niels Hansen herimod paa for^{ne} kircke paa Dreyø, oc den rætte Præsts rente oc rättighed som der pleyer aff at gange, nogen hinder eller forfang at gjørre, vnder vort hyllist oc naade. Giffuit paa vort Slaat Nyborrig fredag nest efter vor fruedag Visitationis, Aar mdxxxv. vnder vort signet,

dñs Magnus Gøye
magister curiæ.

Det var imidlertid ikke nok at indsætte en Præst; der maatte ogsaa tænkes paa hans Underhold. Af Drejø

¹⁾ Disse Udtryk kunde næsten bringe til at formode, at der tidligere havde været en Præst paa Øen (A. D. Jørgensen i Ny Kirkch. Saml. V., 642, Note 1), men de kunne jo ogsaa godt henhøres til Sognepræsten i Ærskjøbing, til hvis Sogn Drejø den Gang hørte.

alene med dens faa Beboere kunde den ikke skaffes til Veje; derfor lagde den samme Konge, der saa faderlig sørgede for Kirkevæsenets Ordning i Danmark, Øerne Skarø, Hjortø og Birkholm til Sognet, og siges desuden at have lagt (?) Halvdelen af Kongetienden til Embedet »for dets Ringheds Skyld«¹⁾. Det var dog først efter 20 Aars Forløb, at Niels Hansen fik denne Forbedring i sine Kaar ved Kongebrev af Januar 1555, givet paa Nyborg Slot, hvorved den endelige Ordning af Drejø Kirkevæsen kom i Stand:

Fundatzbreff paa Skarø, Hiortø oc Birckholm at verre til Dreyø Sognekircke, oc paa halpart af korntinden til sogenpresten, oc halpart til kircken²⁾.

Wi Christian met Gudz naade Danmarkis, Norgis, Vendis oc Gothis konning, Hertog til Slesuig, Holsten, Stormaren oc Dytmarsken, Greffue i Oldenborrig oc Delmenhorst, Gjørre alle vitterlige at effterdi vore Vndersotte paa Dreyø haffue beret for os, huorledes de haffue ladit opbygge dennem en ny kircke der paa øen oc der haffuer flidt dennem en Prest til samme kircke som skulle lærre oc prædicke dennem Gudz ord oc Evangelium for, oc at de icke met saa ringe hjælp

¹⁾ Se Christen Henriksen Frørups Kontrakt af 1671: »Den halfwe kongtiende som for kalditz noget ringheds skyld præsten naadigst er forundt oc samptyct effter Kong Christian den 3s høylofflig ihukommelse ndgiffne breff daterit Nyborrig Aar 1555.« Men i dette Brev nævnes det ikke, se figd.

²⁾ Lib. Cop., S. 116; findes i en senere Afskrift i Karen Brahes Bibliothek i Haandskriftet Copiæ-Bog Nr. 283, S. 114. Sml. Pontoppidans Kirkeh. II., 887.

kunde vnderholde samme Prest paa hans Embitz vegne, Da paa det at samm vore vndersotte kunde haffue en god lerdit mand til en Sogenprest der paa Øen, som kand lærre oc predicke dennem Gudz ord oc Euan-gelium for, oc kand saa meget disbedre haffue sin tilbørlige vnderholling haffue wi aff vor synderlige gunst oc naade vndt oc tilladit, oc nu met dette vort obne breff vnde oc tillade, at Skarø, Hiortø oc Birckholm skulle alle tiid her efter værre oc bliffue til fore-scriffne kircke paa Dreyø, Oc skulle for^{ne} vore vnder-sotte paa for^{ne} øer her efter alle tiid besøge for^{ne} kircke, for deres rætte sogenkircke oc tinden oc huis anden deel som de erre plictige at giffue deres sogen-prest, skulle de tiende oc vdgiffue til kircken oc pre-sten, paa for^{ne} Dreyø, — thi forbiude wi alle ihuo de helst erre, eller verre kunde, serdeles vore fogder embidzmend oc alle andre for^{ne} kircke oc Prest paa for^{ne} Dreyø, herimod paa tienden aff for^{ne} Skarø, Hjortø oc Birckholm, efter som for^{nit} staar, at hindre eller vdi nogen maade forfang at giørre vnder vort hyllist oc naade. Giffuit paa vort Slot Nyborrig, Mandag nest efter Hellig tre konningers dag, Aar Dom. mdlv. Vnder vort signet.

Under dette Dokument er antegnet: Tillforne Befin-dess, Dreyøe att have søgt Ærrøeskjøbings Kirke, Skarøe till Wester Skierning, Birckholm till Strynø¹⁾ oc Hjortøe till Biergebye paa Taarsing²⁾.

¹⁾ Jonge, Kongeriget Danms chorogr. Beskrivelse, S. 322, siger, at Birkholm ligger tilført til Rudkjøbing Kirke.

²⁾ Sml. Pontopp. *Ann. eccl.*, III., 339.

Denne Angivelse er urigtig med Hensyn til Skarø, der havde hørt til Øster Skjærninge, hvorfor Biskoppen over Fyens Stift siden forlangte hvad Skarø gav i Kongetiende og andet til Drejød Kirke, som var 16 Skp. Byg af hver af de 6 Gaarde paa Øen, da han under Frederik den anden begjærede sig overdraget Kongetienden af Østerskjærninge Sogn¹⁾ Lige saa fejlagtigt angives, at Birkholm hørte til Stryn i Stedet for til Humble paa Langeland. Det er tilstrækkeligt at bemærke, at Stryn paa den Tid selv hørte til Rudkjøbing Kirke og først fik sin egen Præst 54 Aar senere 1589²⁾. Lys skulde efter nogle have faaet Præst under Kristian den første³⁾, men det skete ikke før 1592; før havde den hørt til Faaborg⁴⁾. Avernakø havde ogsaa indtil 1536 hørt til Faaborg⁵⁾. Saaledes bleve efterhaanden de fire anseligere Øer i Gruppen forsynede med Præst og Kirke, og Drejød blev den første i Tidsrækken.

Man finder i øvrigt slet ikke noget Spor af, at der tidligere skulde have været noget Kapel eller Bedehus

¹⁾ Indberetning 1668, S. 54.

²⁾ Suhms Note 892 til Langebek, Scr. Rer. Dan. VII., S. 599, har urigtigt 1587. ³⁾ S. St. Note 890.

⁴⁾ Efter A. D. Jørgensen i Ny Kirkehist. Saml. V., 642, først adskilt fra Faaborg 1592. For Stryng anfører han rigtigt 1589.

⁵⁾ Kristian 3.s Brev af 31.-Oktbr. 1536 (meddelt af A. D. Jørgensen i Ny Kirkehist. Saml. V., 640) giver Beboerne af »Arnack« Lov til at tage sig en Præst. Da Kongen siden kommer til Faaborg, bekræfter han denne deres Ret ved Brev af 4. Juli 1539, hvorved der skjænkes dem 8 Ørtug Byg, som de hidtil have ydet til Sognepræsten i Faaborg, til deres egen Præsts Underhold.

paa Drejø. Det anførte Sagn om et Sted paa Skoven, hvor man for en Tid hensatte Ligene, synes vel at kunne hentyde paa noget saadant. Men er der nogen Sandhed i Sagnet, saa bliver det dog snarere, at der virkelig har været en Slags Kirkegaard eller indviet Begravelsesplads, hvor man maatte jorde de Lig, man var forhindret i at føre over Søen til Ærøskjøbing, men som naturligvis ophørte at benyttes, saa snart man fik en Kirke og Kirkegaard. Om Kirkens Opførelse selv mangler det heller ikke paa Sagn. Der fortælles nemlig, at man først vilde have bygget den oppe ved Byen vest for den nuværende Kirkevej, men at man hver Morgen fandt Materialierne, Tømmer, Kampesten osv. flyttede ned paa det lave Sted længere mod Syd, hvor den nu ligger, og at Beboerne til sidst maatte adlyde det givne Vink, der ikke lod sig trodse. Senere Tvivlere, fra en rationalistisk Tid naturligvis, have villet give en af de 13 Mænd Skyld derfor, ham nemlig, der boede i den Gaard, der oprindelig skulde have været Nabogaard til Kirken, men som slet ikke yndede dette Naboskab med Kirkegaarden. Ja, man lægger endog til, at han skal have fortalt de andre en Drøm, i hvilken han saa et sort Trækors ligge dybt nede i Jorden paa et vist Sted, som han nøjagtig betegnede. Man gravede der, og se — det sorte Trækors fandtes virkelig! Det var nu aabenbart, at Kirken skulde ligge der.

Saa underligt dette end lyder, saa er der dog den Sandhed deri, at det virkelig ikke lader sig forklare paa nogen som helst naturlig eller fornuftig Maade, hvorfor man har lagt Kirkobygningen paa et saa lavt og fugtigt Sted, hvor den kan omskylles af Højvande, tager sig

meget uanselig ud og ligger unødvendig bortfjærnet fra Byen.

Drejø Kirke er maaske den onesto Kirke i Danmark, der er samtidig med Reformationens Indførelse i vort Land, uden at nogen Sinde den katholske Gudstjeneste har lydt inden for dens Mure.

Kirken var rejst, et Sogn dannet ved de tre Øers Henlæggelse til Drejø; Beboerne havde »fiet« sig en Præst, og Kongen havde maaske end videre sørget for hans Underhold ved at skjænke den halve Kongetiende til Embedet »for dets Ringheds Skyld«¹⁾. Begyndelsen var ogsaa kun ringe, Præsten havde kun et lidet Hus til Bopæl, som Mændene paa Øen anviste ham, ligesom de byggede og vedligeholdte ham nogle Fag Udhus. Desuden havde han selv bygget sig et Hus paa egen Bekostning²⁾. Om Præstens oprindelige Kaar faar man Besked i Procesakten fra 1719³⁾, hvori det hedder: »Anno 1572, som var 17 Aar efter Sognets Stiftelse, gaf Sahl. Høyloulig Kong Friderich dend 2den allernaadigst befahling till dawærende Lænsmand Høyædle og Welborne Erich Rosencrantz till Nessbyehauge⁴⁾ og till Høyærwærdige Hr. Magister Niels Jespersen da Biskop udj Fyhns Stift, at de paa det flidigste skulle forfare, hvad Eenhver Kircke Eiede, og hvad Eenhver Præst eller Degn ofver alt i Fyhns Stift aarlig nød till Jndkomme (Som og ved dennem blev forretted) og da iblandt andet blev der funden at der var ingen wis Jord, Skouf

1) Indberetning 1690. 2) Indberetning af 1572.

3) Præsten Peter Rasmussens Procesakt II., S. 37 i Drejø Præstøarkiv. 4) c: Næsbyhoved.

eller Eng til dend da Jndretdede Præstegaard paa Dreise, Men som Een Bewilling henlagt till Præstens Brug fra hver af de 13 gaarders Jorder paa bemelte Dreise 3 skpr. Sædeland i hver Marck ¹⁾, Er fra hver af de 13 gaarder 6 skpr. Land, hvilcken Jord Mændene Eenhver sit self Pløye og Harvede for Præsten, Men Sædekornet loed Præsten Self till, foruden det, gaf de ham og Aarlig till Tiende af hver de 13 gaarde paa Dreise, Rug 2 trafver, Biug 5 trafver og hafre Een half trafve, Engbund till 3 læs Høe paa deris Eget, som de hafde bewilget Præsten, Hvad Skarøe angaar som er 6 gaarde, da gaf desßen Beboere samme tiid Præsten for deris Korntiende Aarlig udj Torsken Korn 4 Ørtr Byg og 6 læs Høe, de gaf ham og till huer Paaske huer af de Sex gaard Mænd 3 Aale, Belangendes Hiortø, som var toe Gaarde, af desßen Beboere bekom Præsten sin Korntiende Aarlig udj Kierfven og ey wiedere ²⁾, som ialt kand blifve bewiist med Sundz Herrids Proubste Bog, som 1572 blef Jndretdet. «

Det var paa Grund af disse meget ringe Indtægter, at Biskop Niels Jespersen anholdt hos Kong Frederik den anden, der 1584 havde tillagt Præsten paa Strynø ³⁾ fri Ildebrændsel og Olden til 10 eller 12

¹⁾ Øens Agerland deltes under Fællesskabet i to Marker: Øster og Vostermarken.

²⁾ I Indberotningen af 1572, som endnu haves, nævnes ogsaa Birkholm med 3 Gaarde »aff hvilke huer giffuor prosten XII. ß for deris korntind.« Don siger ogsaa, at han selv skulde lade sin Jord gøde, og at man havde bewilget hannem en Eng, som ligger omkring Kirken, til 3 Læs Hø.

³⁾ Thor Møllers Indberetning om Strynø 1768 i Kongl. Bibl. (Kallske Samling Nr. 377).

Svin paa Thurø Skov, at en lignende Understøttelse maatte tilstaas Præstekaldet paa Drejø¹⁾, nemlig 40 Læs Ved paa Thurø, der den Gang var Krongods; men der findes aldeles intet Spor til at den er bleven indrømmet, saa at det er rimeligst at antage, at det ikke er sket; ellers havde den uden Tvivl været omtalt i Præsteembedets gamle Papirer²⁾.

Som det ældste af disse, der opbevares ved Embedet, finde vi Præsten Claus Albertsens Thingsvidne-Kontrakt af 1589, hvorved han slutter Accord med Drejø Mænd om sine Indtægter og paatager sig at bygge og vedligeholde sin Bopæl.

Søurin rasmussen Byfogiid y Swiamburg, Peder Steer Burgmester, Rasmus Hannßenn raadmandt och peder morthennßen ibid. Byeschriffuer, giørre alle witherlighch met thze wort obnne breff, Aar 1589: Mandagen thendt 2 Junij paa Swiamburgs byethiinnng for os och meniinge tiingmendt waar schickiidt hederlig mandt Her Claus albertzenn Sogneprest paa dreygøe: Batht och fick ith fullt thiingswinde af viij throffaste danemendt som ere Jurgenn perßenn, peder iacobßen hanns

¹⁾ Indberetning om Sognekaldene 1667, i Bispearkivet (Sunds Herreds Jordebog). Engelstoft om Thurø, S. 343.

²⁾ Efter Provstebogen skal Niels Jespersen have begjæret af Frederik den anden, at han vilde tillægge Præsten »Kongetienden af Øster Skjerninge og hvad andot der falder til Dreyø Kirke af de tre Gaarde paa Skarø, som er 10 Skp. Byg af hver, item 40 Læs Ved paa Thorø hvert aar«, hvilket Præsten paa Drejø nu ikke nyder. (Jordebog 1668 under Drejø). Paa Skarø svarede 1572 de tre Mænd hele Præstetienden, og de andre tre Mænd lige saa meget til Kirken.

anderßen peder huiidt Rasmus snicker peder glarmester Oluff perßenn schomager och Christenn snicker alle burger her y Swinnburg, huilleke for^{ne} viij danemendt ther alle och huer enndregthelig wiindet paa throe och sandiing at the same dag paa for^{ne} thiing sandelig saae och hørde, Adt Niels Stranngißen paá dreygø hanns hennickßen Matz niellzenn Niels hannßenn och hennicke ibßenn ibidem the stode her indenn thiinge for dom och reth, Berethe och gaff tillkennde, Adt the met meninge mandt som bour paa dreygø haffuer werith offuer enn wennlig handdell contract och foreniing met theris Sogneprest bemelte her Claus albertzenn Om hues aarlig rennte och pligthig lønn hanum skall giffuis synn liffs thiidt for siin kiirckethieneste handdt thenum paa gudz och sith embitzweygne plictig er, Tislige for the preste huße som bønnderne paa for^{no} øe er pligthig at bygge och holde wiidt heffdt och magth, Skall for^{no} her Claus self epther thennde dag holde wiidt schellig bygning for^{no} dreyøe mendt wdenn alldt bekostning och besueriing y alle maade Och ther for schall hanum giffuis aarlig aff huer gordt paa for^{no} dreygøe till kornn thiindt, temb thraur biug, thoe thraur roug, femb kerre haure, och saae hanum thre skr. Biug y thendt iordt som er aff gamell thidt wdlagdt till prestenn, Och huerj thre gorde schulle yde hanum ith got wforderffuith leß høe, y thilbørlig thidt, och hanns thilbørlig thouthiindt¹⁾, Och huer mandt paa for^{ne} dreigø schall giffue hanum enn thønde kull, ij Brødt enn sneß

1) o: Hørtiende.

egh till paasche rennte, Och schall hanndt haffue frij paa theris gresning, Sex kør, thoe heste, xx faar, xx Swin och hanns gees, Och ephther gamell seduaane met theris wogne hielpe hanns mødning at wdage, och hanns wedt at hiemb age Nar handt thrennger och handt thenum thilsiger: Och skall huer gaardt aarlig Saae hanum enn sk^e Roug y god iordt, Icke y thendt bedste gødning, ey heller y for wog iordt: Och her for skall for^{ne} her Claus self bygge och holde the preste huße wedt magth, Som thenum tilhør och burde at holde wedt heffd thenum wdenn alldt besueriing som forbemelt er och sinn kolhaug wdenn skade, Menn the huße som bemelte her Claus self haffuer ladet opbygge, paa synn egenn bekostning wdenn byemendens beßueriing, Skall fylge hanum self och hanns arffuinge, Lige som alle sognemendene nyde theris huße for theris egne, wdenn alld giensigelse y alle maade, Och stodt for^{ne} femb mendt her y dag till wedermaals thiing och paa theris egne och meninge dreigø mendz wegne, mundelig bekræffde och stadffeste alle ordt puncter och artickle som forskreffvet staaer at werre och bliffue fast och wbrødelig, Adt saa y alle maade gick och four som forsk^r staaer, thet wiinde wij for^{ne} medt wore singenetr nedenn paa thette wort obne breff. Datum ut s.

Paa den Tid havde Drejø kun 13 Gaarde, Skarø 6, Birkholm 2, Hjortø 2. Det er den ældste Angivelse af Bostederne paa Øerne, som vi finde under Aar 1588 i Biskop »Mester Jacob Madsens Visitatsbog«¹⁾. Naar

¹⁾ S. 196: »Drejø, 13 Gorde, Skarø 6 Gorde osv. Fleskholm,

det i øvrigt sammesteds hedder: »haffwer decimas aff Byg og Haffre«, da er denne Angivelse mindre nøjagtig, da Præsten, som vi have set af de anførte Dokumenter, ogsaa havde Rugtiende af de to Øer. Imidlertid erfare vi her, at Hr. Claus Albertsen, om hvem vi ellers intet vide, var en Ærøbo (Ehrøensis)¹⁾.

Ovenstaaende Overenskomst viser, at de ringe Indtægter vare blevne betydelig forbedrede ved Leveringer af Naturalier, som Hø, Brød, Æg og den vigtige Græsning til et saa betydeligt Antal Kreaturer, at dér nu næppe vilde kunne holdes det halve paa Præstegaardens Jord. Ydelsen af Kul, hvilket naturligvis vil sige Trækul, viser, at Øen den Gang endnu var rig paa Skov.

Ogsaa med Skarø og Hjortø blev paa samme Tid sluttet en Overenskomst²⁾, ifølge hvilken Skarø i Stedet for de tidligere 4 Ørter Byg, 6 Læs Hø og 18 Aal skulde herefter give 12 Tdr. Byg, 4½ Tdr. Havre, Præstegjældspenge 1 Rdl., Græspenge 1 Rdl., 12 Gjæs, 12 større Brød, 240 Æg, 36 Kjørve Langhalm og Mikeldagsoffer »fordj de ingenlunde kunde føre de 6 læs Høe ofver Hafvet till Dreise, for desßen Breede og Dybhed, ja Lifs Farligheds skyld«³⁾. Med Hjortø for-

liden.« Dog ses af Dagneindberetningen o. 1570, at der allerede var en Del Halvgaarde.

¹⁾ I Mester Jacob Madsens Visitatsbog kaldes Ærø Errhe. S. 211 siges: »at Hr. Claus i Egense og Hr. Claus paa Drø (!) simul skal gjøro Calento iaar« (o: 1600).

²⁾ Peter Rasmussens Procosakter II, S. 40, 41.

³⁾ »Derfor var Høet i mange Aar ikke oppebaaret«, klager Hr. Peter sammesteds.

nyes »den gamle Accord fra Sognets Stiftelse« om Tien-
den in natura, nemlig 2 Traver 5 Kjærve Rug, 2 $\frac{1}{2}$
Trave Byg og $\frac{1}{2}$ Trave Havre; desuden kom der nu
til: 4 Brød, 80 Æg, 2 Høveders Græsning, en Eng til
at avle Hø paa og Mikkeldagsoffer.

Saaledes blev det staaende indtil 1671, da Præsten
Christen Henriksen Frørup sluttede Overenskomst¹⁾
med Beboerne. I Stedet for 5 Kjærve Havre skulde
Drejboerne levere 6 af hver Gaard og Midsommerstiende;
i øvrigt staa Claus Albertsøns Overenskomst ved Magt,
dog med følgende vigtige Forandring: »Efttersom Præsten
haffr ingen synderlig Ager jord eller egn til præste-
gaarden, uden det lille oc ringe deel Jord, som ham aff
Arildstid er vdlagt her paa øen aff byemændene, som er
2 pund bygland, saa at hand hverchen kand lade saa
Rug haffre eller ærter til præstegaarden saasom andre
præster paa andre stæder, har vi da godvilligen forundt
ham frie græsning her paa Øen til sex kiør, to hæste,
tiuffve faar oc tiuffve svin item hans gieß, oc hvis
forskø jord som aff Arildsz tid er vdlagt til præstegaar-
den, oc vi Dregsemænd tilforne med voris bæster og
vogn pløyed oc harred for ham, den lader nu Hr.
Christen sielff med sine egne bæster og plog
pløye os samptlig byemænd vden all besuæring i alle-

1) Præstearkivet med Paaskrift: »Præstens Indkomst udj Tien-
den og andon Tillæg af Drejsø og Hiortøe 1671.« I en
Indberetning af Frørup 1667 siges, at Tien- den givos paa
Drejsø og Hjortø i Kjærven, paa Skarø gives 6 Ørter Byg
og 30 Skpr. Havre, ingen Rug, Ærter eller Vikker, paa
Birkholm on Snes Aal og en Snes Horngiff. Paaskerenten
svares af alle Øer.

maade, huorfor hannem og igien skal giffvis for same Arbeyds forskaaning hans lifftid aarligen aff hvær helgaard der paa øen 2 gies¹⁾ til Michaelis, och ellers Hr. Christen at niude, bruge oc beholde alt anden Rettighed oc tilleg i Ager oc egn²⁾, fægang, fiskevand vaadt og tiurt, i march, inden bye och uden bye, saasom andre frembfarne præster til Dreyøe for ham haft haffve, oc hand sielff hid indtil nydet haffr.«

Ogsaa med Hjortø er truffet Overenskomst i samme Dokument: hver Helgaard giver 5 Traver Byg, 4½ Trave Rug og 10 Kjærve Havre »den halffve Kongtiende der med iberegnet, saa og hans tilbørlig totind, naar vi saae noget, paaskerente, midsommerstiende Vi har ocsaa her paa Øen forundt ham en liden egn, for hans Kultierende, som giffver jt læß høe, som hand sielff lader slaee og affhente item græßning derforuden aarligen til jt kræ.« Neden under er den samtlige Indtægt angivet: af Dreøe og Jordøe Rug 44 tr., Byg 93 Tr., hafre 5 tr. 8 k. Af Skaarø nyder han 12 Tdr. Byg, 12 gies 24 sk. Hafre og 6 Tr. langhalm. Af Birckholm 3 half ottinger Smør og 3 snese Aall.«

Nærmere Besked faas i Frørups Indber. af 12. April 1690, der siger, at Decumantes ere 21, »Skarø giver hart Korn, men Drejø og Hjortø efter Loven, Birckholm 3 Halvotting Smør, 9 Mk. til Voldermisse og 6 Snese røgede Aal. Paaskerente, Offer og Midsommers-tiende ydes, »men ingen landgild, ingen huße, som skyl-der til præsten, ingen *bona mensalia*, ingen viß jord,

¹⁾ Allerede bestemt i en tidligere Kontrakt af 28. Sept. 1664.

²⁾ c: Eng.

ager, skou eller eng, uden noget vaag jord, som i gamel tid er udlagt aff dreyøe mænd til præstegaarden, som Trætten stycher jord, hvert styche paa tre skp. Land, som bønderne sielff skulle pløye, saae og harre, men sædkornet *scilicet* sex tønder korn aff alle slax skal præsten sielff forskaffe, nær den skal saais, og er same forsk^e jord bleffven affseet og taxerit udj den ny landmaaling og jordbog for fyre skpp. hartkorn.« En lille Eng ved Kirken giver 1 Læs Hø, en do. i Vestermark giver 2 smaa Læs Hø. Hver 3 Helgaarde giver 1 Læs, i alt 4 Læs, »hvorimod præsten maae iche haffve vjdere quæg paa deris græsning, end sex kior, to hæste, tiuffve faar og tiuffve svin. Hver Mand paa Drejø giver en Tønde Kul.

Ganske de samme Vilkaar som i Frørups findes i hans Eftermand Johan Schmeickels Kontrakt af 12. Juni 1693. Med Skarø var der ingen Overenskomst bleven sluttet, da Hr. Christen ikke vilde lade sig nøje med den gamle Afgift af Øen, men tælle og tiende paa Ageren. Han tabte den Sag, han herover begyndte, ved Underrettsdommen paa Svendborg Bything af 24. November 1671. Johan Schmeickel lod sig nøje med denne Udgang af Sagen, men hans Eftermand Peter Rasmussen begyndte, efter at have været 9 Aar i Embedet, en ny Sag, der gik lige til Højesteret. Ved Underrettsdommen af 22. Decbr. 1718 ved Sunds-Gudme Herredsting i Svendborg gik den Hr. Peter imod, lige som og ved Fyens Landstingsdom af 30. Avgust 1719. Han forklarede i Indlæg af 31. Maj 1719, at han indstævnedes Sognemændene »formedelst ieg iche har nødt hid indtill Tienden af mine Sognemænd efter Kong. Maj^{ts} aller-

naadigste Loug af alle Slags Korntiende, hvilchet de i Mindelighed iche har værret at formaa till mig at yde og lefvere, Mens will holde dennem effter nogle gamle Contracter og lefvere till mig, hvad dennem got Siunes, og hvis de iche Self for got befindes, will de lade udeblifve«

Han kan ikke indlade sig paa de gamle Kontrakter: det ieg dennem ingenlunde har Kundet tilstaae, Særdeellis udi disse Besverlige tiider, da der for mig og andre fatdige Præster Paafalder Større Kongl. Skatder og udgifter. De Sahlige formænd har kundet Eenhver af dem opretde Contracter med deris Sognemænd deris Lifs-tiid, for lidet eller meget ligesom de got Siuntes, Mens dermed iche forbinde mig eller nogle deres effterkommere till Sligt at holde eller effterlefve, uden Eenhvers willie, og vill de kalde det Een Praxis, saa er det dog ingen Loug

Det er dog ingenlunde Drejø Mænd, han søger, thi Øens Besidderinde, Gehejmeraadinde Krag til Egoskov, har lovet at forhjælpe ham til hans Ret¹⁾, men Skarø og Hjortø Mænd og »Opsiddere«, der vare 16 i Tallet. Med Hensyn til dem har han ingen Kontrakt set fra sine Formænd, ej heller véd han noget derom: »Mens hvad ieg self har not aarlig, det veed ieg, som er Een tønde Bing og 3 sk^r Haufre af hver Mand paa Skarø, Een Rixdaler for 3 Høfveders græsning af dem Sambtlig, og af Samptlig Een Rixdaller som de har Kaldet Præstegildspenge, Mickelsdagsoffer, 1 gaas aarlig og 3 Kjerve

¹⁾ Han kom dog ikke til at tage Kjærven, hvilket først skete 1793, men fik 5 Traver Byg, 2 Tr. Rug og 6 Kjærve Havre af hver Gaard, ligesom Claus Albertsen.

Langhalm, om hvilche Extraordinaire Sorter Een min formand nafnlig Hr. Christen Hendrichsen, efter benefnte Øbocres sigelße skulle værret contraheret.« Heller ikke om de fire Hjortø Mænd har han set nogen Kontrakt: »Mens efter deris Egen berætning skall de haffve gifvet 9 Trauer Rug, 9 trauer Bing og 2 trauer Haufre og Mickels Dags offer, som ieg og saaledes, som det har været og de mig har willet undt og har nødt, Mens som de saa Kaldet Kjerfve har været saa smaa og Jndknefne, at icke har kundet naa eller faa meere end $1\frac{1}{2}$ skp. Korn af hver trafve, og gandske og aldeellis ingen Tiende nydt af Ærter og anden Tiende eller af Hør og Hamp, Saa ieg derofver maatde lide største Skade og icke Subsistere ved Kaldet, Saa ieg i saamaade frafalder alle slige Contracter Han paaberaaber sig Christian den 3.s Fundats fra Nyborg Slot 1555, hvorefter de bør betale Præsten den Tiende, de ere pligtige, og forlanger Tiende af alt Korn og andet in natura og efter Tælling i Følge Lovens II., 23.

Egeskov Foged, Knud Pedersen Schytte, der førte Bøndernes Sag, synes at have været en underfundig Vinkelskriver og at have villet fortrædige Præsten med mangehaande Paafund. Han holder naturligvis paa de gamle Kontrakter, hvormed Formændene have været tilfredse. Men Hr. Peter viser, at Christen Henriksen allerede har været utilfreds med Skarø Mænd, ligesom han selv, da de »har Torsken Rugen af først og siden har gifvet ham Langhalmen, som var 36 Kjerf Langhalm, af dend gandske Skarøe aarligen, og ingen anden Rug Tiende, hvilchet Bønderne self maa tilstaae, Mens dog icke udj Mindelighed har wildet bequemme sig till

at forbedre det noget, hvorfor Præsten har haft Høylig Aarsag till J disse Besverlige Krigstiider at søge sin Rætdighed« efter Christian den 3.s Fundats, der tilholder Beboerne at give Tienden, hvilket har været »En gammel og Rætfærdig Skich af Begyndelsen siden Sognots Stiftelse.« Selv har han aldrig indgaaet nogen Kontrakt med Beboerne.

Da denne vidtløftige ¹⁾ Sag blev indanket for Højesteret, bleve baade Landsdommeren i Fyen Christian Skoubo og Herredsfogden Christen Jørgensen indstævnedede for at tilsvare deres i Sagen afsagte Domme. Højesteretsdommen, der faldt den 13de Juli 1720, gik begge disse Herrer høylig imod, da den ganske underkjendte de af dem fældede Domme. Den lød nemlig:

»De ergangne Domme frafaldes, og bør Skarøe og Hiortøe Sognemænd til Citanten Hr. Peder Rasmussen at tiende efter Loven, og i Processens Omkostning at betale Fyrgetive Rixdaler.«

Den Sejr, Hr. Peter havde vundet, syntes at maatte have afgjort Tiendespørgemaalet for bestandig. Det blev imidlertid ikke saaledes. Netop 70 Aar efter hin Højesteretsdom maatte Sognepræsten Jakob Christensen indstævne Skarøboerne for Herredstinget, fordi de havde nægtet ham at betale den ham tilkommende halve Kongetiende. Det blev ham temmelig let at godtgjøre Embedets Adkomst dertil. Blandt andre Bevisligheder fremlagde han en Udskrift af en Specification fra Nyborg Amtstue af 11. April 1705 over Konge- og Kirketienderne

¹⁾ Akterne findes i Præstearkivet i 5 Afdelinger, der dog ikke ere ganske fuldstændige, da nogle Blade mangle.

i Nyborg Amt, hvori udtrykkelig nævnes, at paa Drejø ejer Præsten den $\frac{1}{2}$ og Kirken den $\frac{1}{2}$ Kongetiende. Den 13de Avgust 1790 svarede Skarøboerne bestemt Nej til at betale den halve Kongetiende, men da de i et nyt Møde den 18de slet ingen Beviser kunde fremføre for deres Paastand om at være den skjænket, sluttede de den 20de et Forlig med Præsten om at betale den.

Ogsaa med Drejøboerne havde han Stridigheder, der endte 1793 med Ophævelse af alle gamle Kontrakter og Tiendens Tagelse i Kjærven paa Ageren, saa at der altid paa Drejø blev taget hver 20de Kjærv, mod at Præstens tidligere Ret til Græsning til 6 Køer, 20 Faar, 20 Svin osv., 4 Læs Hø, Kul og en Gaas af hver Gaard bortfaldt. Da tillige 1795 Paaskerenten blev bestemt til 2 Mk. af hver Mand paa Øen, Mikkelsøfret til 10 Sk., Erstatning for Pløjning 2 Mk. 4 Sk., var al Grund til Tvist ophørt.

Hermed ophørte da de langvarige Stridigheder om denne Sag, som vi kunne forfølge i hele dens Udvikling lige fra Begyndelsen — noget, som vistnok er meget sjældent i vore Sognes Historie.

Den endelige og nu gjældende Tiendeforening for Skarø, Hjortø og Birkholm er af 21. Febr. 1800, men blev først bekræftet af Kongen 21. Januar 1815. For Drejøes Vedkommende vedvarede Ydelsen i Kjærven lige til den nyeste Tid; den kongelig bekræftede Tiendeforening om dens Fastsættelse og Betaling efter Kapitels-taxt er af 16. Februar 1854. Ved denne Forandring formindskedes Præsteembedets Indtægt ikke ubetydeligt, ikke alene ved det mindre Udbytte af Kornbeløbet, men ogsaa ved Tabet af den betydelige Halmmængde, der

fulgte med Tiendens Ydelse i Kjærven og gjorde det muligt at fodre langt flere Kreaturer, end det nu kan være Tilfældet paa et Areal af ikkun 12 Tdr. Land.

Dertil var efterhaanden Præstegaardens Jordtilliggende steget, der i Begyndelsen kun bestod i nogle Skjæpper Land i hver Mark. »Ved Vacance tog man vel Kaldet som det var, siger Tommerup, men siden fordrede dog Præsten klækkeligere Indtægt.« Præstegaardens Jord var den, der først blev udskiftet paa Øen, paa oven nævnte Præst Jacob Christensens Forlangende i Følge Forretning af 17. Maj 1793. Som en Følge heraf bortfaldt Præstegaardens store Kreaturhold, især af Svin, der havde været muligt under Fællesskabet, i Skov og paa Græsgange. Først langt senere skete Udskiftning af Bøndernes Jorder 1832 og 1833. Den første almindelige Udskiftning, der fandt Sted paa disse Øer, skete paa Skarø 1821, da Husmændene der fik Jord.

Med Hensyn til Præstegaardens Bygninger have vi en lignende Udviklingsgang at følge. Begyndelsen var kun meget ringe, men efterhaanden kæmpede man sig fremad. Det lille Hus, som Bymændene først havde anvist Præsten, og hvortil de byggede og vedligeholdte nogle Fag Udhus, blev ham dog snart for trangt, og vi se derfor af Claus Albertsens Kontrakt af 1589, at han selv paatog sig at opbygge og vedligeholde en Præstegaard. Smaat og knebent har det dog været, siden Hr. Christen Henriksen Frørup¹⁾ et

¹⁾ Frørup gav efter Taxation 100 Daler for Boligen og anvendte saa 200 Daler paa den. Der var kun en liden Kaalhave paa 2 Skpr. Land. (Frørups Indb. 12. April 1690).

Par Aar efter sin Embedstiltrædelse følte Trang til at udvide sig og derfor købte Grunden og de halve af Bygningerne i Peder Clausøns Gaard i alt for 70 Sletdalere eller 40 Sletdalere og 20 Rixdaler, i Følge dette Dokument eller Kjøbebrev af 20. Januar 1664:

Kiendis ieg Underskreffven peder Claussøn oc for alle vitterlig giør med dette midt offne breff, att efftersom ieg for nogen tid siden godvilligen haffver affstaaet oc opladt min halfve gaar paa Dreyøe til Hæderlig och Vellærd mand Hr. Christen Henricsøn Sognepræst der samesteds for 40 Slet Dall och mig ocsaa nødachtig derfor har betalt Saa har ieg nu ocsaa vndt och tilsagt, solt och afhændiget til Hr. Christen Husene til same halfve gaards grund, nemblig Kaarsstuen, fodladen som staar mitt i gaarden och det østre hueß med alt sit tilbehør for tiuffve Rix Dall. hvilche for skreffne penge Hr. Christen Henricsen mig ocsaa strax haffr erlagt och betalt, dog loftet och vinduvene isærdeelis at betalle, som ieg och med Hr. Christen er forligt om, dog skal mig være følagtig hviß løßøre som findis och huesene at bruge til paa-ske. Hvorfore Hr. Christen nu uden nogen imodsigelse aff mig eller mine sande Arffvinger nu niude oc bruge och besidde same 3 huese saasom sine egne oc som hand sielff got siunis oc forsvaarligt kand være, saa ocsaa same huese at følge ham oc hanß Arffvinger oc ieg och mine sande Arffvinger efter denne dag intet dermed at haffve beskaffe eller paatalle i Ringeste maader, men tacher ham for god betalling baade for pengene baade for opladelse och for huesene, dog skal Hr. Christen Henricsøn fraa denne dag svaare til

alt den Contribution och vdgift som gaar aff same gaard och peder Clausøn qvit oc frye derfor at være udi allemaader och til detz ydermeere forsichring at saa isandhed er passerit, och vryggeligen holdis skall baade aff mig och mine Arffvinger, som forskreffvet staar i alle ord oc punchter, har ieg venligen ombedet disse dannemænd Henric Nielsøn Deign paa Dreyøe och Strange Nielsøn fouget der samesteds denne Contracht tillige med mig att vnderskrifve. Actum Dreyøe den xx januar 1664.

Peder Clausøn
Egen handt

Henrich Nielsen Degn
Egen handt

til dismere vitterlig
Anders ibsøn
egen hand.

Rimeligvis har Præstegaardens Bygninger i den nærmest foregaaende Tid været meget indskrænkede og maaske endog mere end tidligere; thi vi erfare af Kirkens Regnskabsbog¹⁾ en Begivenhed, der gjør dette sandsynligt, og om hvilken der for Resten ikke tales andensheds. Præstegaarden maa nemlig være afbrændt omtrent i Begyndelsen af 1623, thi ved Kirkeregnskabets Aflæggelse 11. Juni 1623 findes anført, at Sognepræsten paa Drejø, Jesper Hansen²⁾, efter Lensmand Jacob

¹⁾ *Liber ecclesie Dreyø, renovatus anno dⁿⁱ 1574* i Fyens Bispearkiv.

²⁾ Den trodie i Rækken og Claus Albertsens Eftermand, gift med Jørgensdatter af Svindinge.

Ulfelds Bevilling laaner 80 Mark af Hans Richardsen og Kirkeværgerne paa Kirkens Vegne, og 10. Septbr. 1624 hedder det, at »dise 80 ŷ er her Jesper beuilget til hans afbrende Prestegaards bygnings bekostning.« Denne Bevilling er dog ingenlunde anvist som Gave, men kun som Laan, og 1625 anføres de som Kirkens Tilgodehavende. Derimod hedder det ved Regnskabets Aflæggelse 1628: »De 80 Mark haffuer Canzler welb. Jacob Wiffeldt beuilget oc tillat, at hr. Jesper maa hafue till hielp, till hans affbrende Prestegaard at bygge och forbedre.« Har Bopælen efter denne Ildebrand kun været ufuldkommen og indskrænket, forstaaer man let, at Hr. Christen kunde føle Trang til mere Plads. At Bygningernes Tilstand ikke har været den bedste, fremgaar af Skifteforretningen efter hans Død 18. April 1692. I den hedder det nemlig¹⁾: »i henseende till dend Ringe bygning, der vaar udj Stuehuset særdeliß og nogen brøstfeldighed paa adskillige stæder kunde findiß, som der Jmod iche skulde auseeiß, vurderide de dend for 160 Sldl., for huilchen Summa den Sl. Mandß Successor dend antog.« Ved Skiftet efter hans Eftermand og Svigersøn Johan Schmeickel den 5. Marts 1711 taxeredes Bygningerne kun til 113 Rdl. 28 Sk.²⁾ Da Præsten Frederik Caspar Struck 15. Juni 1747 sluttede Akkord med sin Formand Ole Tønders Arvinger, betalte han for Gaarden 266 Rdl. 4 Mk. Ved Begyndelsen af dette Aarhundrede var den kun 8 Alen bred og laa indkneben mellem Naboerne. Ved Bispevisitatsen

¹⁾ Sunds Herreds Skifteprotokol S. 64, (i Provstearkivet).

²⁾ S. St. S. 130.

1805 bemærker Tommerup¹⁾: »Som Hans Højærværdighed var af viid Aands-, var han og af viid Legems-Omfang, fandt Sovekamret for trangt, og han havde Ret, thi Gjæstekamret, som ethvert Værelse i Præstegaarden, havde hverken anstændig Længde eller Brede.« Han beordrede den derfor sat i beboelig Stand. Hele den gamle Gaard blev nedreven, og tre nye Længder blev opførte fra Foraaret 1806 til Foraaret 1811 af Egebindingsværk, hvortil Egetræerne skjænkedes af Herskabet paa Hvidkilde, og Beboerne hjalp med Kjørsel og Arbejde. Saaledes fremstod den nuværende Præstegaard med udvidet Gaardsrum og friere Beliggenhed.

Ved Kristian 7.s Brev af 30. Maj 1806 havde Tommerup faaet Bevilling paa at optage et Laan af 500 Rdl. af Odense Hospitals eller Kommunitets Midler. At det den Gang gik mindre strængt med de 6 pro Cents Renter og Afdrag end nu, ses deraf, at den første Afbetaling skete i Juni Termin 1808, den sidste i December 1847; det tog altsaa omtrent 40 Aar i Stedet for 28, thi under Krigsaarene indtil 2 Aar efter Freden betales kun Rente med 2 pro Cent og ingen Afdrag, og i 1817 og 1818 hverken Afdrag eller Renter.

Præstegaarden har ogsaa senere været underkastet en Del, skjønt mindre Forandringer. Den bestaar nu af 4 sammenbyggede Længder med en rummelig brolagt Gaardsplads, 10 Værelser, især mod Syd, en net Have, ligeledes beliggende mod Syd ned ad en Skraaning med en smuk og vid Udsigt, især fra en Høj i det østlige Hjørne, hvorfra Blikket kan vandre over Fyens dejlige

¹⁾ S. 21.

Sydskyst, mod Øst op ad det yndige Svendborg Sund fra Lehnkov¹⁾ til St. Jørgens, der ligger dybt i Baggrunden, skjulende Svendborg By bag ved sig, medens Udsigten mod Nord begrænses af de rige Skovpartier paa Højderne ved Hvidkilde. Mod Øst udbreder sig fremdeles det frugtbare Taasing med de frodige Skove ved Vornæs, den højtliggende Bregninge Kirke og de mindre Øer Skarø, Hjortø og Birkholm, ind til Øjet mod Sydøst støder mod det langstrakte Langelands Banker og mod Syd møder Ærø, der udbreder sig i hele sin Længde. Mod Sydvest øjnes i det fjærne, 3 Mile borte, de dunkle Skove paa Østkysten af Als. En skjønnere, friere, mere udstrakt Udsigt gives næppe fra nogen Præstegaards Have i Landet.

Med Hensyn til et Sogn, der var oprettet paa Reformationstiden og hvor tilmed Kirken var bygget af Beboerne selv, maatte den almindelige Kirkeordinants af 1539 uden Vanskelighed kunne gjøres gjældende, at Menigheden selv valgte sin Præst. At den første Gang selv havde »fliet« sig en Præst, ses af Kristian 3.s Fundatsbrev af 1555. I henved halvandet hundrede Aar havde Menigheden Kaldsret, og Sagnet om de tre Kandidater, der prædikede paa Valg, den ene efter den anden, paa en og samme Dag og søgte at overgaa hverandre, levede endnu i dette Aarhundredes Begyndelse i Øboernes Erindring. Det eneste Kaldsbrev, der fra denne Tid er blevet opbevaret, er den fjerde Præsts²⁾, nemlig forhenværende

¹⁾ Gaardens oprindelige Navn er Lindskov, men da den 1726 var kommen i Familien Lehns Eje, forandredes det til Lehnkov.

²⁾ Præstearkivet med Udskrift: min Sl. faders kalds broff paa

Kapellan ved Frue Kirke i Svendborg Niels Christoffersøn Fabricius's af 2. Maj 1632, der lyder som følger:

Wii Epterschreffne Claus Jull, Proust Vdi Sunds herrett, Jørgenn madtzøn paa Dreyøe, Peder Christensøn Kirckeveger, Raßmus Raßmusßøn Oc Hanns Madtzøn ibm., Peder Raßmusßøn paa Skarøe, Jop hennickßøn paa Hiorttøe Oh madtz thomasßøn paa Birkholm Gierre Alle witterlig, Att Effterdij wij nu behoffuer, Een Gudfryctige, Lerde oc Schickelige mannd, Som oß formedelst guds Naade, Kand thienne Vdi vor Saligheds Sag, thill guds ære, for en Sogne Prest oc Sielesørger, Daa haffuer wij Alle Samptligen wellberaad, med Aluorlige bønn thill Gud, Oc med fuldmagtt aff Meninge Sognemænd aff Dreyø Sogn, Uduaaldt oc Kallet Oc nu med dette Vores Obne Breff, wduelger oc kalder hederlig oc wellerde mand, her Niels Christoffersøn Caplan thill Vor frue Kircke i Svendborg, Nu hereffter, wor Rette Sogneprest oc Siele Sørgere at werre, thill for^{no} Dreyø Sogenn, oc forpligter wij os Alle oc en huer goeduilligen att wille giørre oc

Dreyø kald, som Dremænd haffver givet ham. Sønnen Christoffer var nemlig Bonde paa Øen og døde 1705. Fra ham nedstammer en vidt forgrenet Slægt paa Drejø, kjendelig paa Navnet Christoffer. Den Gaard, som denne Christoffer Nielsen beboede, laa tæt øst for Præstegaarden, men blev ved Udskiftningen 1833 flyttet ud paa Skoven, hvor den nu bebos af Christoffer Christoffersen. Ved denne Lejlighed bleve 4 Gaarde og 2 Huse flyttede ud paa Skoven og 1 Gaard og 11 Huse udflyttede paa den øvrige Ø, men Byen er endnu meget tæt sammenbygget.

beviſe for^{ne} her Niels Christoffersſen, Udi Samme Sit preste Embede, all thilbørlige ære och Lydighed, Som wij efter guds befalling hannem Pligtige er, Oc lade hannem beholdende oc thill goede Redo Nyde oc bekomme All dend Seduaanlige Rente oc Rettighed Udi thinde, Offer och Alt Anndet, Som Konngl. May^s Ordinantz hannem thillholder, och fremfarne Sogneprester thill for^{ne} Dreyøe Sogenn for hannem hafft haffuer, All denn Stundt oc Saalennge, hannd Schicker Sig imod oß Vdi Lerdom oc Leffnett, Som en Ærlig oc Christlig Sogneprest bør at gjørre, Som hannd for Gud oc sin Øffrighed will forsuaare oc bekientd werre, Tii Erre wij ydmygeligenn begierennendes, at hederlige oc heilerde Mandt Doctor hanss Mickelsſønn Vor Kierre superintendent, will thill guds ære oc Menige Sognefolck thill Saligheds forfremmelſe, for^{ne} her Niels Christoffersſenn thill Kallet med Oß Samtøcke, Oc med Sin Schriffuelſe och præsentatz breff hannem befordere, Att hannd aff høi Øffrighed maatte och thill Kallet confirmeres, huilcket wij med frijwillige her Niels Christoffersſøn gifuett haffuer, Oc nu med wores Zignetter widere bekrefftør, Actum Suendborg denn Anden May A^o 1632.

Claudius Julius pp mp.

Menighedens Kaldsret ophørte imidlertid her som andensteds længere hen i Aarhundredet efter Enevældens Indførelse, da Kancelliet under Griffenfeld 1670 forbeholdt sig den, og den siden ved danske Lov 1683 hjemfaldt til Kongen.

Fra Niels Christoffersøns Tid hidrører den første

Kirkebog, eller rettere kun Blade af en Kirkebog — de ældste fra 1650 — der findes ved Embedet. En ordentlig Førelse af samme begynder først under hans Eftermand, Christen Henriksen Achton eller Zeuthen, der gjerne skrev sig med Tilnavnet Frørup, fordi han stammede fra Frørup Præstegaard, hvor han var født Mortensaften 1629. Kirkebogen begynder 25. Maj 1662, og han blev kaldet 16. Maj, men han maa have været Kapellan i Aaret 1656, da han ved Nytaarstid 1683 siges at være i sin Alders 53de Aar og sit 27de Embedsaar. Niels Christoffersen døde nemlig først 1662 ¹⁾).

Mærkeligt er det, at han saa sent sluttede sin Tiendekontrakt med Drejøboerne 24. Oktober 1671, med mindre det staar i Forbindelse med hans Sag samme Aar med Skarøboerne, og at han saaledes naaede den tilsigtede Forbedring af sine Kaar i det hele ikkun i den ene Del af sit Pastorat. I øvrigt synes han at have staaet i et patriarkalsk Forhold til sine Sognefolk, hos hvis Efterkommere hans Minde endnu lever. Selv har han optegnet i Kirkebogen: »Den 8. Juni 1662, *dñica 2 trinitat.* er mig bewilget en offersdag aff Dreyøe mend, oc samme Tid fih ieg til offers 8 Slett. Dal.« Endvidere, at da hans ældste Datter Anna Margrethe var i Kirke, fik han i Offer af de talrige Faddere 30 Dal., en enestaaende Begivenhed i Drejø Historie, hvor Indtægterne for Præsten ved en Barnedaab sjældent overstiger en halv Krone. Ved hver kirkelig Handling an-

¹⁾ Hans Ligsten med Aarstallet ligger i Korot, ligesom hans Hustru Anna Hansdatters, der døde 1671. Hendes Enkepension havde efter Frørups Indb. 12. April 1690 været 10 Sldr., 1 Td. Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Td. Kul aarlig.

fører han samvittighedsfuldt i Kirkebogen sit Offer, og heraf fremgaar den interessante statistiske Oplysning, at disse Indtægter med en Fasthed, der kun findes hos Øboer, have holdt sig uforandret indtil vore Dage (t. Ex. en Barnedaab 30 Sk., Kirkegangskone 3 Mk. à 1 Rdl. osv.). Rigtignok er Pengeværdien ingenlunde uforandret! — At Trolddomskunster ikke vare ubekjendte og ikke ustraffet gik i Svang paa hans Tid i Sognet, ses t. Ex. af følgende Antegning i Kirkebogen: »*Annunciat. Mar.* 1669 Støed gamel gye for Zigneri«, nemlig aabnbare Skrifte. — Hans første Hustru Maren Nielsdatter, en Datter af hans Formand Niels Christoffersen, døde 27. Oktober 1670 i sit 33te Aar; hans anden Hustru var Karen Augusta Weiher, der overlevede ham længe og først døde 1. Novbr. 1714, 86 Aar 9 Maaneder gammel. Hr. Christen selv døde i sit 63de Aar og blev begravet 26. Januar 1692. Ved Skiftet 18. April s. A.¹⁾, der holdtes af Provsten Hr. Mogens Jensen til Østerskjerne og Præsterne Hans Hansen Fich til Bjergeby og Laurits Jacobsen til Ollerup, vare foruden Enken følgende 4 Døtre Arvinger: Anna Margrethe Christensdatter, født 20. Febr. 1664, gift med Borger Rasmus Nielsen i Ærøskjøbing; Sl. Christine Chr., født 1665, der af sit Ægteskab med Kjøbmand Diderich Thormølen i Ærøskjøbing havde efterladt en Datter, Maren Diderichsdatter; Else Chr., hvis Lavværgе var hendes Morbroder »vel-agte« Christoffer Nielsøn paa Drejød; Anne Sophie Chr., hvis Lavværgе var hendes Morbroder Hr. Gamaliel Nielsøn, Sognepræst til St. Nicolai i Svendborg, ligesom

¹⁾ Sunds Herreds Skifterotsprotokol, Fol. 64 og fl.

nys nævnte Bonde Christoffer Nielsøn en Søn af den forrige Præst Niels Christoffersøn. Alle Gjenstande i Boet ere meget nøjagtigt registrerede og vurderede til Priser, der ere interessante at sammenstille med vor Tids, t. Ex. et Sengested, sammenslagen af uhøffede dæler, 1 Mk. 8 Sk.; en gammel baad med tillhörige aarer, segell og andet redskab 5 Sld. Af Vægskilderierne mærkes *Frederici 2de Kaaberstytche* J gammel Ramme 4 Sk., *Caspari Brockmanni effigies* 8 Sk. Blandt de ikke faa Bøger mærkes *Lutheri postilla major og minor*, *Brentius in Esaiam, Lucam, Joannem* (3 vol), *Biblia Crameri* (3 vol), *Bugenhagius in 4 Matth. capita*, *Loci theolog: Philippi*, *Spängenberg in Epist.*, *Enchiridion Hemmingii* osv., alle Bøgerne satte til 20 Sldl. 3 Mk. 5 Sk. Der var saaet 5½ Td. Rug à 7 Mk. er 9 Dl. 2 Mk. 8 Sk.¹⁾, Ærter 5 Tdr. à 10 Mk. or 12 Dl. 2 Mk. Paa Loftet 11 Tdr. 7 Skpr. Rug, 23 Tdr. 3 Skpr. Byg à 7 Mk., 1 Td. 6 Skpr. Hvede à 2 Dl. 2 Mk., 3 Tdr. 5 Skpr. Ærter à 2 Dl. 2 Mk. Hvad der er mest paafaldende, er Priserne paa Besætningen: 4 Heste for 3 à 6 Sldl. og 5 Hopper fra 7 Mk. til 5 Dl. Stk. (i alt 36 Dl.), o: 24 Rdl. for 9 Heste!!! 9 Køer fra 2 Dl. 1 Mk. til 5 Dl. 1 Mk. og 5 Kalve fra 1 Dl. til 1 Dl. 2 Mk. Stk. (i alt 40 Dl.), o: 26 Rdl. 4 Mk. for 14 Stkr. Kvæg!!! Ligeledes 9 Faar med smaa Lam à 1 Dl., 4 »overløbsk« Faar og 3 Beder à 3 Mk., i alt 14 Dl. 1 Mk.; 8 Svin fra 2 Mk. til 1 Dl. 1 Mk., i alt 6 Dl. 10 Sk. osv. En hel Besætning kunde den Gang anskaffes for en i vore Dage ringe Sum, men Pengenes

¹⁾ Daler er naturligvis Sletdaler eller 4 Mk.

Værdi var følgende derefter. Hele Boets Værdi beløb sig dog til 1103 Sldl.

Else Christensdatter, der anføres i Kirkebogen som døbt 25. Septbr. 1667, ægtede efter Tidens Skik 29. Novbr. 1692 sin Faders Eftermand Johan Mikkelsen Schmeickel, kaldet 23. Juli 1687. Deres første Barn, Christen, døbt 20. Avgust 1693, men døde ikke 2 Aar gammel og begravedes 8. Maj 1695. Samme Aar 24. Oktbr. døbt en Datter ved Navn Marikis. Johan Schmeickel har gjort adskillige Optegnelser paa Bindet af den gamle Kirkebog, hvoraf erfares, at hans Kones Faster Sara Henriksdatter, født i Frørup Præstegaard St. Lauritsdag 1627, der længe synes at have levet i Drejø Præstegaard, døde der i sit 71de Aar og blev begravet 8. Marts 1698; at han mistede sin Moder i Nyborg 16. Marts 1705 i hendes 64de Aar, sin Fader 3. Marts 1706, 77 Aar gammel, sin Broder 18. Maj 1707, 44 Aar gl., og sin Hustru 17. Avgust 1708, 41 Aar gl.; hun begravedes 22. Avgust. Hendes Ægtemand overlevede hende ikke længe. Han døde 19. April 1709 og blev begravet 29. April. Ved Skiftet, der blev holdt efter ham 5. Marts 1711, nævnes ¹⁾ to Børn, Datteren Maria Christine, 15 Aar gammel, altsaa den samme som den ovennævnte Marikis, og Sønnen Christen, 12 Aar gl.

Peter Rasmussen (1709—1732) var den første Præst til Drejø, der blev kaldet af et adeligt Herskab, nemlig af Gehejmerraad og Kammerherre Waldemar Christoffer von Gabel til Hvidkilde og Lindskov, hvem Kongen havde overdraget Kirken og Kaldsretten.

¹⁾ Sunds Herr. Skrift 130.

Dette fremgaar tydelig af hans under 6. Mai 1709 paa Hvidkilde udgivne Kaldsbrev, der begynder saaledes: Saa-
som Hans May^t min allernaadigste Arve Konge og Herre
haver ved Deres til mig Allernaadigst udgivne Skiøde
paa Drejøre Kirche, allernaadigst bevilliget mig *Jus Patronatus*
og *Vocandi*, Hvorpaa ieg da til det nu vaccerende
Drejøre Kald Kalder den Hederlige og Vellærde Student
Peiter Rasmussen osv. Kaldelsen er bekræftet ved Kong
Frederik den fjerdes Brev af 8. Juni s. A. Hans lang-
varige Tiendesag fra 1718 til 1720 have vi omtalt.
Han var gift med Dorthe Basse, Forpagterdatter fra
Hvidkilde, der overlevede ham, og som Enke nævnes i
en Amtstueskrivelse af 3. Januar 1745 som Ejerinde af
Hjortø¹⁾, hvilken Ø Hr. Peter havde kjøbt for 1400
Daler.

Johan Rehling var Præst fra 29. Febr. 1732 til
3. Avg. 1736 (forflyttet til Koldby paa Samsø) og gift
med Martha Holmsted.

Oluf Olsen Tønder, født 10. Avg. 1708 i Mel-
dalens Præstegaard i Trondhjems Stift, tiltraadte Embedet
i Septbr. 1736 og var gift med Peter Rasmussens Datter
Gjertrud Katrine, der var født 12. Søndag efter Trini-
tatis 1719, uden at have Børn i dette Ægteskab. At
Pietismens Tvang den Gang herskede i Landet, spores
ogsaa paa disse afsides Øer. Ligesom en kongelig For-
ordning byder de theologiske Studerende, der rejse uden-
lands og komme til Halle, ikke at høre andre Profes-

¹⁾ Sunds Herreds Embedstog for 1741—48, S. 395 (Provste-
arkivet). Endnu 1743 nævnes kun 2 Gaarde paa Hjortø,
2 paa Birkholm og 6 paa Scharø, nemlig Helgaarde.

sorers Forelæsninger end Langes og Franckes, saaledes se vi i Følge en anden Herredsfoged Brincks Ærinde udgaa ¹⁾ den 24. April 1743 til Sognefogderne om Katekisationen »at de, som modvillig uden Præstens Tilladelse unddrage sig den ved at forlade Kirken, skulle mulkteres og en af de yngste af Præstens Medhjælpere til den Ende møde i Kirken paa Drejø.« At saadanne Medhjælpere fandtes, se vi af Kirkebogen: »Dom. 23. Trinit. (1737) blev Christen Hansen og Jeppe Rasmusser, begge af Drejø Bye, indsatte til at være Medhielpere, og efter Loven aflagde for mig og nogle af Sognemændene deres Troskabs Eed.« Aabenbar Skrifte forekommer ikke sjælden i den næste Tid: »Onsd. 13. Sept. 1747 bleve et Par Egtefolk her af Byen, ved Nafn Niels Larsen og Volborre Hansdatter, *publice absolverede* for deres forargelige Levnet, Manden, fordi hd i 4re aar selv motvilligen havde udelugt sig fra alterens Sacramente, Hustruen formedelst Drukkenskab, hun allen tid havde levet udi.« Dom. Rogate (1757) blev Maren Pedersdatter *publice absolveret* for hendes horerie, som hun havde begaaet for hendes confirmation, til Barne Fader udlagde hun Peder Henriksen paa Birckholm.« Dom. XI. p. Trin. (1759) *publice absolveret* Joseph Pedersens hustru af Birckholm for hendes forseelse paa hendes barn contra *V^{rum} præceptum*. Hendes barn Barbara var 15 Uger gl., da det blev død optagen« osv.

Den Fare, der ofte er forbunden med Sejladsen mellem Øerne, har krævet mange Ofre, hvorom Kirkebogen vidner. Om Oluf Tønders og Hustrus sørgelige Ende-

¹⁾ Sands Herreds Embedsbog for 1741—48, S. 206.

ligt meldes i et Brev¹⁾ fra Provst Vitus Bering i Ollerup til Biskop Ramus af 24. Febr. 1747 »angaaende Drejø Præstekalds Vacance fra Fredag Aften 17. Febr. 1747:« »Da een af mine Herreds Brødre, nu Sal. Hr. Oluf Tønder ved et hart og hastigt opkommende Stormvejr næstafvigte Fredag den 17de hujus imod Aftenen med sin Kiæreste og flere udi en Baad paa Reisen fra Faaborg til Drejø²⁾ uheldig kuldseilede, og de tillsammans, som vare 6 mennesker, druknede og omkom, hvilket mig blev tilmældet paafulgte Søndag eftermiddag den 19de, saa haver ieg med tiltagne *assessores*, efter embeds Pligt snarest ske kunde, i Mandags den 20de dito, indfundet mig i Drejø Præstegaard, Sterfboen at forsegle og registrere, som varede 2 Dage I Onsdags 5 Baade randsagede paa Stranden. Præsten Hr. Oluf Tønders, hans Kiæristes og hans Søstersøn en yngre Oluf Tønders Liig ere endnu -ej fundne, men i Baaden var hans Avlskarl og 2 Gaardmænd af Drejø, de hafde bundet sig faste ved Baaden, bleve, den eene i Kirken og de 2 paa Kirkegaarden, hver med sin Ligprædiken af mig, i Tirsdags og Onsdags begrafne.« Kirkebogen udviser ligeledes, at Karlen Rasmus Pedersøn, 22 Aar gl., og Gaardmand Niels Strangesøn, 33 Aar gl., bleve begravede 21. Februar og Gaardmand Jep Hennigsøn »udi Kirken« 22. Febr. Oluf Tønder, 38^{1/2} Aar gl., blev først begravet 6. Marts, hans Hustru, 27^{1/2} Aar gl., 9. Marts, begge »udi Kirken«, og samme Dag som Hu-

1) S. St. S. 752.

2) Nærmere: mellem Korshavn og Flesholm i en pludselig Stormbyge.

struen Søstersønnen Oluf Tønder, 15 Aar gl. Da Oluf Tønder selv ingen Børn havde, holdt han i sit Hus en Lærer til to af sine Slægtninges Børn, først sin Broder Peder Tønder, hvem han i en Indberetning til Provsten af 20. Novbr 1745 nævner som theologisk Student, 25 Aar gl., som »ikke har *sustineret examen theologicum*«¹⁾. Da den sørgelige Begivenhed skete, var en *Studiosus* Christian Styrckel Informator, hvem Provsten fik til at love at prædike i den for Herredspræsterne saa besværlige Vacance »imod 2 Mk. Danskes Betaling for hver Kirkeprædiken.« Dette melder Provsten²⁾ sine Embedsbrøde allerede 23. Februar tillige med Vacancens Ordning, og blev Tilbudet grebet med Glæde. Men da siden anden Omgang af Vacanceturene indtraadte, havde Styrckel erklæret, at han fra Paasken vilde have 4 Mk., da han ellers rejste til Kjøbenhavn. Han havde imidlertid indset, at han uden Risiko kunde sætte Kniven paa Struben!

Denne Vacance gav Anledning til et kuriøst Sammenstød mellem Provst Vitus Bering og Præsten Hr. Isaac Sidenius til Tved. I Brev³⁾ af 5. April 1747 klager denne nemlig over, at Provsten har holdt en Lig-tale over Hans Kok af Skarø paa Drejø Kirkegaard i Hr. Isaacs Vacancetour Mariæ Bebudelsesdag »hvortil jeg havde været parat, helst naar jeg kunde profitere 4 Rdl. for min Umage; mine Indkomster her i Tveed ere ej saa vigtige, at jeg har Aarsag til at foragte saadan Fortjeneste.« Han spørger, om de 4 Rdl. ikke tilkommer

¹⁾ Sunds Herreds Embedsbog for 1741—48, S. 536.

²⁾ S. St. S. 751. ³⁾ S. St. S. 776.

ham og beder Provsten ikke at fortørnes over »mig fattige Mand, der sidder her i dette usle Levebrød med Kone og mange Børn osv.«

Samme Dag, 5. April, svarer Provsten ¹⁾ ham ganske varmt, at — det slet ikke har været Hr. Isaacs Vacance. »Skulle nogen af sund fornuft da andet kunde skiønne af Deres Velærv^s Brev, end det jo imod sin Øvrighed er noget for *præcipitant*, da vi ellers aldtid har været Venner« Hr. Isaac kommer nu hurtig til Besindelse. Under 7. April gjør han ydmyg Afbigt ²⁾ og undskylder sig ynkeligt med »onde Menneskers Forebringende« og »at ærlig Mand lader sig snarest narre.« Det er at haabe, at Hr. Isaac og Provsten atter ere blevne gode Venner!

Allerede 30. April 1747 blev Frederik Caspar Hansen Struck, udnævnt 1. April, indsat til Præst paa Drejø. Han var en Søn af Hans Struck og Ida Sofie Juel, der har baaret flere af hans Børn til Daaben, blev befordret til Øster Skjerninge i Eftersåret 1755, hvor han døde og blev begravet 11. Juli 1795. Gift med Sophie Magdalene Cabott, Datter af en Franskmand, der var kongelig Kok; hun var født 1719 og begravedes 28. Novbr. 1803.

Niels Pedersen Føns blev kaldet her til som Hører i Kolding af Hr. Lehn til Hvidkilde 2. Decbr. 1755, udnævnt af Kongen 26. Decbr., kom til Drejø 26. April 1756, blev indsat *Dom. Jubilate* af Provst Duus, 1773 kaldet til Ollerup. Gift med Nicoline Wichmann fra Lyndelse.

¹⁾ S. St. S. 777. ²⁾ S. St. S. 778.

Carl Friderich Johansen Behmann blev kaldet 7. Juli 1773, indsat 18. Søndag e. Trin., men forblev efter Overenskomst hele Vinteren som Kapellan i Ollerup i Føns's Sted og tiltraadte først sit Embede *Dom. Misericord.* 1774. Han blev gift 1. Juli 1774 med en Datter af sin anden Formand, Johanne Juliane Struck, døde paa Drejø og var den sidste Præst, der blev begravet i Drejø Kirke (23. Maj 1788), hvor den underjordiske Begravelse blev tilkastet 1823.

Jakob Christensen, kaldet af Herskabet 29. Maj 1788, af Kongen 16. Juli, indsat 28. Septbr., gift 1789 med Margrethe Christence Behr, født i Grenaa 26. Septbr. 1768; allerede omtalt i Anledning af hans Tiendesag og Udskiftningen; kaldet af Kongen 21. Juli 1797 til Ollerup; døde der 13. Septbr. 1821. Hans Enke døde sammesteds 27. April 1839.

Preben Henriksen Lihme, en Degnesøn fra Horne, hvor han var født 23. Marts 1770, Student fra Odense 1790, Kandidat 16. Januar 1795; først personel Kapellan i Ollerup, kaldet 27. Juni 1797 af Kammerherre Lehn, 11. Avg. af Kongen, indsat 11. Søndag e. Trin., gift 8. Juli 1798 med Nicoline Christiane Vilhelmine Fog fra Stenstrup Præstegaard (født 12. Marts 1779). Den samme Skæbne som Oluf Tønder maatte han ogsaa friste og blev altsaa i noget over et halvt Aarhundrede den anden Præst paa Drejø, der maatte sætte sit Liv til i Bølgerne. Da han 10. Oktober 1799 var rejst over til Hvidkilde for at byde Faddere til sin Søns Daab, blev han paa Tilbagevejen fra Ballen mellem Fyen og Skarø overfalden af et voldsomt Uvejr, en stærk Byge fra Sydvest, kuldsejlede og omkom tillige med de to

unge Karle, der vare med ham i Baaden, Jens Hansen, 20 Aar gl., en Søn af Husmand Hans Jensen af Drejø, og hans egen Karl, Peder Jørgensen af Bøjden i Horne Sogn ved Faaborg. Den sidste, der var 25 Aar gl., skal have foraarsaget Ulykken ved sit Overmod, da han, der var en dygtig Sømand og ofte havde pralet af, at han ikke kunde kuldsejle, ikke vilde formindske Sejlene, skjønt Stormen stedse tiltog. Uagtet al Eftersøgen varede det meget længe, inden Ligene bleve fundne. Karlernes bleve omsider fundne ved Ballen, hvor Baaden ogsaa var dreven i Land, og jordedes paa Drejø Kirkegaard en Maaned efter Ulykken den 10. Novbr.; Lihmes paa Landet Kirkegaard paa Taasing, da det først henad For-aaret blev fundet i en Dynge Tang paa Taasing Strand.

Sønnen Henrik Martin, der var født 4. Septbr. og hjemmedøbt, blev 15. Oktbr. baaren i Kirke af sin Mor-moder, Madam Fog i Stenstrup, en sørgelig Daabsfærd. Allerede 3. Søndag efter Trin. næste Aar se vi imidlertid Enken, som det efter Tidens Skik snart var blevet bestemt, trolovet med Eftermanden

Peder Tommerup, kaldet 5. Novbr. 1799 af Baron Lehn, 22. Novbr. af Kongen og indsat Søndagen før Jul. Deres Børn vare: Jens Laurits, født 17. Febr. 1801, døbt i Kirken 18. Marts, Student 1817, *Cand. theol.* 18. Oktbr. 1821, Sognepræst til Ring og Føvling i Aarhus Stift 12. Septbr. 1828, derpaa i Søndervissing og Voer Ladegaard i samme Stift siden 24. Decbr. 1846, entlediget 31. Decbr. 1876, bor i Odense; Preben Lihme, født 26. Januar 1803, døbt 27. Febr.; Elise Kirstine, født 7. Juli 1805, hjemmedøbt 14. Juli; en yngre Datter Maren Petrine Vilhelmine, født 14. April 1815, døbt

16. April; Hans Sophus, født 2. Juni 1808, hjemmedøbt 8. Juni, fremstillet 4. Juli i Stenstrup Kirke. Han blev nemlig født i Stenstrup, som det hedder i Kirkebogen: »formedelst Krigsurolighederne ved Drejø, da 2 Engelske Fregatter den 24., 25. og 26. April plyndrede Korshavn.« Folket paa Korshavn havde taget Flugten, hvorfor Fjenden uhindret gjorde en Del Ødelæggelse. Skjønt Drejø ikke egentlig blev Skueplads for Krig, noget, som aldrig vides at have været Tilfældet med den fredelige Ø, fik den dog sin Del af Forskrækkelsen, men bar den med Heltmod. Man havde i Anelse om Faren sendt 30 Geværer og nogle Muskedonnere fra Fyen over til Drejø. Øens Folk anlagde selv Batterier paa belejlige Steder under Vejledning af en Underofficer, der med 40 Mand var lagt over paa Øen. Der blev dog ikke videre Lejlighed til at vinde Lavrbær for den krigslystne Befolkning. En Formiddag i Oktbr. 1807 sendte de engelske Skibe en flensborgsk Galease, som de havde taget, ind mod Øen for at købe Høns og Gæs; men de aarvaagne Beboere satte Fædrelandet over egen Vinding, stormede løs paa en Styrmand og 4 Mand, der kom ubevæbnede i en Baad fra Galeasen og landede ved Kalvehaven paa Sydsiden af Øen, toge dem til Fange og førte dem til Faaborg, hvor de maatte gjøre Orlogstjeneste og først frigaves ved Juletid. Da Kaptejnen paa den flensborgske Galease ud paa Eftermiddagen nærmede sig Landet for at faa sin Baad og sit Mandskab igjen, blev han af de tapre Øboer modtagen med en Kugleregn, der slog igjennem Sejlene og tvang ham til at vende om igjen med uforrettet Sag. Flere Gange siden vare Englænderne paa Færde, skøde Raketter og foruroligede Øboerne, der

dog hurtig kom paa Benene og forsamlede sig om Natten, men Fjenden gjorde intet Forsøg paa at komme i Land. Saaledes allarmredes de 5 Gange det første Aar og 2 Gange det andet. Men efter Træfningen paa Knaste-grunden ved Bjørnø i Juni 1808 mellem to engelske Brigger og 2 danske Kanonbaade, der jage Fjenden paa Flugt, men ikke kunde forfølge ham af Mangel paa Ammunition, kom de engelske Skibe ikke mere i disse Farvande, der desuden frembyde store Vanskeligheder for større Skibe ved de mange farlige, grundede Kyster ¹⁾.

Vi ville vende tilbage til Freden. Tommerup, hvis Minde lever blandt Beboerne som en velvillig, gemytlig Mand — om hans Humor vidner hans Drejøb beskrivelse — blev 7. Maj 1817 forflyttet til Stenstrup, hvor han

¹⁾ I det hele indtager Drejø kun et ringe Plads i Danmarks Krigshistorie. Karl Gustavs æventyrlige Tog gennem disse Egne synes ikke at have efterladt noget Spor. Det er bekjendt, at det egentlige Tog gik over Taasing og Langeland, men at Erik Dahlberg, den væsentlige Op-havsmand til dette vovelige Forotagende, paa sin Tilbage-tur fra Undersøgelsen af Isen mellem Langeland og Laaland gjorde en Afstikker fra Taasing til Ærø med sine 80 Østgøtaryttere. (Jul. Mankell Carl Gustafs öfvergång öfver Stora Bältet i »Svea« for 1866). Har han ikke be-rørt Drejø paa dette Ridt, er han dog vist kommen nær forbi Øen. Et Sagn berotter, at en svensk Rytter, der havde forvildet sig herhen og om Aftenen sildig red igjen-nem Byen, hørte en gammel Kone, der var uden for Skole-huset — det skal have været Degnen Henrik Nielsens Kone — sige for sig selv: »Gud fri os for Svensken!« — »Ja, Gud høre det, Mor!« sagde Rytteren, der vilde bevare sit Inkognito, idet han red videre.

døde 5. Juni 1836. Enken døde i Skeby Præstegaard 17. Septbr 1857.

Hans Eftermand Jens Brinch blev kaldet 1. August 1817 og indsat 18. Søndag efter Trin. af Amtsprovst Wedel. Gift 12. Juli 1817 med Anna Cathrine Sophie Vilhelmine, Baronesse af Wedell Wedellsborg, Datter af Lensgreve Frederik Ludvig W. W. og Frederikke Juliano Klingenberg, født 11. Decbr. 1783. Hans Ophold her blev kun meget kort, kun nogle Maaneder, da han 22. Oktbr. blev privat kaldet til Udby i Eggen af Assens (død 22. Oktbr. 1831), og han efterfulgtes af

Hans Petersen, kaldet 7. Januar 1818, indsat Mariæ Bobudelscsdag, anden Gang gift med Ida Marie Frederikke Zoffmann, der paa Drejø fødte to Sønner: Gregorius Friderich, født 29. Oktbr. 1821, Landmand, og Holger Gomme Nicolaj Johan, født 24. Oktbr. 1822, Student 1842, theol. Kand. 11. Januar 1849, forhenværende Overlærer ved Borger og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn. En Datter af første Ægteskab Marie, født paa Hvedholm, hvor Faderen tidligere var Huslærer, var gift med Provst Holger Fangel i Hagenbjærg paa Als, født 1804, Student 1824, theol. Kand. 1832. Petersen blev 28. Maj 1824 befordret til Oxbølle paa Als, hvor han døde 7. Juli 1842, og efterfulgtes af

Niels Erik Behr Christensen, en Søn af den tidligere Præst Jacob Chr., født paa Drejø og døbt 15. Juni 1791, Student fra Odense 1811, Kandidat 16. Juli 1824, kaldet 29. Septbr. 1824, indsat 9. Januar 1825; øvet Landmaaler, levede ugift, indtil han 1832 efter en hæftig Sygdom — det hedder sig, som Følge af et voldsomt Brækmiddel — ganske mistede Hukommelsen og

blev sindssvag. Den 7. Septbr. 1832 blev Carsten Johannsen — født 14. Decbr. 1800 i Niebüll i Fri-sernes Land, hvor Faderen Johann Nissen var Rebslager, først Seminarist i Tønder, siden Student fra Flensborg Skole 1825 og theol. Kandidat 27. Oktbr. 1831 — ud-nævnt til Kapellan *pro persona* for Drejøs Menighed. Da Christensens Tilstand var haabløs, fik han sin Af-sked 9. Avg. 1836 og levede indtil Begyndelsen af Ok-tober 1867, da han døde som 76-aarig Olding i Ollerup i Fyen.

Carsten Johannsen blev da 5. Novbr. 1836 ud-nævnt til Sognepræst, ægtede 31. Jan. 1839 Margaretha Dorothea Carstons, født 22. Juni 1817, en Datter af Landfoged Peter Bogislav C. paa Ærø, og døde efter længere Tids Svagelighed 11. Novbr. 1856. Enken tilbragte sine sidste Aar i Faaborg, hvor hun døde 13. Novbr. 1862. Begge Forældrene bortreves tidlig fra deres 6 uforsørgede Børn.

Hans August Bøhmer, født 1812, Student 1830, theol. Kandidat 4. Maj 1836, kaldet til Sognepræst i Frederikshavn 1. Maj 1851, til Drejøs 17. Febr. 1857, og herfra til Majbølle paa Laaland 29. Januar 1864; ugift, entlediget 1875.

Adam Kristoffer Fabricius, født i Bøvling ved Lemvig 18. Juli 1822, Student fra Aalborg 1841, Kand. 19. Januar 1847, Adjunkt ved Aarhus Cathedral-skole 17. Oktbr. 1848, Sognepræst for Bjørnsholm og Malle i Viborg Stift og Forstander for Seminariet i Ranum 31. Marts 1859, Sognepræst for Drejøs 18. April 1864, Sognepræst for Holme og Tranbjærg i Aarhus Stift

den 28. Oktbr. 1874. Gift 5. Maj 1865 med Nikoline Frederikke Jensen, født 10. Febr. 1839.

Peder Ottosen, født 1838 i Ørsted ved Randers, Kandidat 1866, tidligere Kapellan i Skelund og Visborg i Viborg Stift, kaldet til Drejø 21. Decbr. 1874 og til Hem, Hindborg og Dølby ved Skive i Januar 1879.

Christian Henrik Thurah, født i Ribe 9. Juli 1830, Kand. 1856, gift 16. Juni 1859 med Thora Frederikke Marie Andersen, født 7. Juni 1836, Lærer paa Hindholm, kaldet til Drejø 7. Marts 1879.

V.

Skole- og Fattigvæsen.

Medens Drejø har havt 23 Præster, har det kun faa Degne og Skolelærere at opregne. I længere Tid hjalp man sig uden nogen saadan, da den af Menigheden, der sang bedst, anførte Kirkesangen. Endelig fik man dog efter Tommerups Angivelse¹⁾ 1635 den første

¹⁾ Denne er urigtig, da Hans Carlsen i sin Indberetning 1690 siger, at der har været 4 Sogndegne siden 1555, og man dog maa antage, at han vidste Besked. Desuden haves en Indberetning fra omtr. 1570 om Degneembedets Indtægter, der tilvisse vare meget ringe. Degnen havde kun Halvparten af et Gadehus til Bolig og i Degnekorn »II Pund VII skp.« osv. Alligevel maatte Dognen en Tid svare Pens til Svendborg Skole! Indberetningen omtaler Degnens »Formænd, Sogndegne.« Denne Indberetning lærer i øvrigt, at der den Gang var paa Drejø 10 Helgaarde og 6 Halvgaarde (= 13 Helgaarde), paa Skarø 4 Helgaarde og

i Henrik Nielsen fra Tryggeløv i Humle Sogn paa Langeland, men han havde ingen fast Bolig og gik paa Omgang fra Mand til Mand. Da han døde 1681, 72 Aar gammel, arvede hans Svigersøn, Hans Carlsson fra Als, der 1676 var bleven trolovet og gift med Karen Henriksdatter og i flere Aar havde hjulpet den gamle, Embederne som Skoleholder og Kirkesanger. »Denne Degn, som forhen saa mangan, siger Tommerup, var Professionist, ja baade Skræder og Smed, skal ej have været duelig til Skolehold, havde som øvende to Haandværker, heller ikke Tid dertil, og havde han end havt Evner og Tid, havde han ej dertil følt sig forpligtet; thi paa Skoleløn var endnu ej tænkt; derfor lejede Drejø Mænd Husmand Claus Skræder til at holde Skole.« Dog naaede han at faa bygget Degneboligen. Hans Død 1726 i hans 83de Aar foranledigede følgende Gaade: »Paa een Gang blev begravet Drejø Degn, Skræder og Smed og det udi een Kiste. Fire stærke Karle den bare til Grav, kun een Enke saas samme Dag græde; Smeden havde Sønner to, Datter een, Skræderen og Degnen havde ligestaa mange, og dog ved denne Jordefærd bleve kun tre faderløse.«

Allerede 1712 var Sønnen Henrik Hansen, der var født 1683 og var bleven oplært til sin dobbelte Gjærning, baade at arbejde i Smedien og synges i Kirken »samt høvisk tage mod Offer«, bleven Sognets Degn. Som Skolemester var han kun lidet duelig, og da en

4 Halvg., paa Hjortø 4 Halvg. og paa Birkholm 3 Mænd. Det ses altsaa, at den Deling af det oprindelige Antal Gaarde, der siden blev fuldstændig gennemført, allerede den Gang var i fuld Gang.

Skolestue var bleven bygget efter Foranstaltning af Hersekabet paa Egeskov, men paa Sognets Bekostning, skaffede Præsten Ole Tønder ham imod hans Villie en Medhjælper, til hvis Lønning han gav Degnen 2 Skpr. Bygland aarlig. Saa snart Tønder var druknet, jog han Substituten »Mester Erik« bort og blev siden fri for nogen ny, indtil han døde 1762, 79 Aar gammel.

Om Sønnen Hans Henriksen, der arvede Embedet, siger Tommerup: »I ham begyndte Videnskabeligheden at fremspire hos Sognets Degne, thi han blev i sin Ungdom sendt til den Ærøskjøbings Skolemester, for at lære Skrivning og lidt Regning, og talte han tit om den Færdighed, han erholdt i »de Fire Specerier.« Ud-lært i den Ærø Skole kom han hjem at tjene Bønder, fulgte sin Fader til Kirke, sang skjønt og glæder sig endnu over sin dobbelte Tone.« Paa hans Kyndighed i magiske Kunster anfører Tommerup en Prøve. I hans Tid faldt Biskop Blochs første Visitats 1788, hvorom han nedskrev: »Torsdag d. 6. Mai visiterede i Kirken paa Øen Drey (hvor i over 60 Aar ingen Biskop skal have været) med Menigheden og dens Ungdom fra Øerne Drey, Skar, Hjort og Birkholm (92 confirmerede og 65 Skolebørn) meget vel fornøiet. Sognepræsten Hr. C. F. Behmann laae til Sengs af Svindsot. Der var ingen Klage.« Allerede 1791 visiterede Biskoppen igjen og fældede samme Dom; den Gang vare der 84 confirmerede og 65 Skolebørn; Sognedegn og Skolelærer Hans Henriksen catechiserede ikke ilde.« Men der var Strid mellem Præsten og Menigheden om en Vedtægt og om Kongetienden. Da han — trods sin Videnskabelighed — ikke kunde svare til den nyere Tids Fordringer, fik han 1811 Pen-

sion, nemlig fri Kost og Logis samt 20 Rdl. Sølv af Eftermanden Hans Madsen, den første seminaristisk dannede Lærer paa Drejø, dimitteret fra Skaarup Seminarium samme Aar med Udmærkelse, indsat 21. Juli 1811, der virkede med megen Dygtighed her, indtil han 1824 blev kaldet til Jordløse ved Faaborg. Efter ham kom

Rasmus Pedersen, entlediget med Pension 1. Januar 1857; Johan Nissen Koch, Lærer i Øster Snatbøl i Slesvig, kaldet 12. Febr. 1857, befordret i Decbr. 1863 til Landet paa Taasing, der efterfulgtes af sin Broder Andreas Nissen Koch, kaldet 5. Marts 1864, da han var fordreven fra sit Embede som Lærer i Gundelsby, Gelting Sogn i Slesvig.

En ny Skole blev opført i Sommeren 1830 og indviet 1. Søndag i Advent, d. 28. Novbr. Læreren nyder nu fuldstændig reglementeret Lønning. Hvor misligt det tidligere gik med Ydelsen af Degneembedets Indtægter, ses af Hans Carlsens Klage til Biskoppen af 4. Maj 1720, som vi ville anføre hel, ikke alene for Sagens, men og for Tonens Skyld:

Velædle Hr. Biscop, Høygunstige Patron!

Udi allerdybeste Ydmyghed understaaer jeg fattige og gamle Mand uværdig Sognedegn for Drejøe Menighed med veemodige Taare ved disse mine ringe Linier at andrage for min høygunstige Patron Velædle Hr. Biscop hvorledes Drejøe Mænd i min høye Alderdom, endog jeg har betjent dem i 43 Aar, paa tvende Aars Tid har betaget mig min sædvanlige Indkomst, som baade jeg i 42 Aar og min Hustrues salig Fader for mig i 47 Aar rigtig har bekommet, saaat samme

Drejøre Mænd baade i Bye og Mark neppe vil unde mig gamle fattige Mand den halve Deel, som min Formand og jeg har havt tilforn med en god Willie, saaat jeg aldeles holder dem klagisløs i alle Maader indtil de for 2 Aar siden betog mig min forrige Rettighed paa denne Maade:

Min salig Formand og jeg har tilforn nydt i Marken it Aar 7 Skjepper Land, it Aar 6 Skp., som Drejøre Mænd selv pløvede og saae til vor Nytte og Brug. Nu vil de ickun give mig 4 Skp. Land aarligen. En liden Ley, hvor der kunde avlis it Læs Hø, den lod de mig forbiude forleden Sommer, som hvercken dem eller mig kom til Vinterfoir, men i Aurit opædt af Kreatur. Andre Smaaesteder, hvor jeg kande samle en føye Deel Høe blev mig forbuden.

Til Jul plejede de at give mig hver it Brød og it halv Svinehovet, eller og it Faarelaar efter eyen Behag, som jeg lod mig nøye med.

Til sidste Jul 1719 bekom jeg slet intet uden af 2 Mænd og A° 1720 og ichun af tvende Mænd.

Til Paaske pleyede jeg at bekomme af hver Mand 2 Brød og Ti Æg, men A° 1719 bekom jeg efter Sædvane samme Paaskerente uden af 4re Mænd som lod mig ikchun hver for sig it Brød tilbære, som jeg ikke annammede og A° 1720 var jeg fornøyet undtagen med Rasmus Nielsen i Krogen, som gav mig alleene it Brød, hvilket jeg og iche vilde modtage.

Tilforn maatte jeg holde 10, nu maa jeg ichun hafve 6 Faar.

Dette mit retmæssige Angivende nødis jeg fattige gamle Mand i min høyeste Alderdom *supplicando* at

andrage for Eders Høyærværdighed, som af den gode Gud og af vor allernaadigste Herre og Konge er sat til at bistaa all Geistligheden under Fyens Stift i deris Nød og Anliggende. Jeg lever derfor i den ydmygste visse Forsikring, at jeg gamle Mand maatte vederfaris den høybiscopelige Naade og store Trøst, at Eders Høyærværdighed mit Anliggende med it milt Øie vilde ansee og i denne min Nød gunsteligen hjælpe mig tilrette, at jeg ei i min Alderdom skulde lide Trang for min daglige Underholdning til Nødtørfthged, men at jeg for mig og mine Efterkommere maatte nyde den sædvanlige Deguerente af Drejse Mænd.

Slig Eders Høyærværdigheds høje Naade skal Gud rigelig belønne, som jeg, saalænge jeg kan aande, icke skal aflade at suche til Gud, at han vil lade Eders Høyærværdighed med ganske velædle Familie leve i langvarig, lychelig og fredelig Welstand.

Welædle Hr. Biscops ydmygste Tienner og tro flittige Forbedere

Drejse den 4de Mai 1720.

Hans Carlson Degn til Drejse.

Da han med denne Klage havde begivet sig paa Vejen til Odense og var kommen over til Ballen i Østerskjerninge Sogn, følte han sig syg, vendte tilbage til sit Hjem og døde. Eftermanden lod Sagen falde, og siden fik ingen Drejse Degn sit Svinehoved. »Borte var og borte blev og Faarelaaret.«

Indtil 1. Maj 1858 var Skolevæsenet ordnet saaledes, at Læreren paa Drejse, den eneste i Sognet, underviste Ungdommen paa Drejse uafbrudt fra 1. Novbr. til 1. Maj,

hvorimod han fra 1. Maj til 1. Novbr. holdt Skole paa Skarø i 10 Uger, paa Hjortø og Birkholm hver i 5 Uger efter Omgang i Gaardene. Som en Følge af denne utilfredsstillende Ordning stod Sognets Ungdom meget tilbage i Kundskab, og Kultusministeriet bestemte 1857, at der til 1. Maj 1858 skulde være opført en Skolebygning paa Skarø, og fra den Tid ansattes en fast Omgangsskolelærer. Den første, Otto Jørgensen, blev i December 1860 forflyttet til Strynø og efterfulgtes af Seminariepræparand Peter Outzen Hasenkam, kaldet i Marts 1861, entlediget 3. Decbr. 1865, hvorpaa konstitueredes Christoffer Rasmussen af Lunde Sogn, født 1843, dimitteret fra Skaarup Seminarium i Juli 1865, kaldet 8. Februar 1866, 1875 Lærer og Kirkesanger i Holme ved Aarhus, død 20. Febr. 1878. Siden har der været hyppig Omvexling. Lærerne paa Skarø besøgte nu i Sommermaanederne Hjortø og Birkholm, men denne Ordning lod, som man let kan tænke sig, endnu en Del tilbage at ønske med Hensyn til disse to sidste Øer. I Septbr. 1868 ere de derfor blevne et eget Skoledistrikt med egen Omgangsskolelærer.

Noget egentligt Fattigvæsen eller Fattighus fandtes indtil 1872 ikke i Sognot, da Gaardmændene stedse forsynede Husmændene, der ingen Køer havde, og de fattige med Mælk og andre Fornødenheder uden Betaling. Alt Høstarbejde af disse erstattedes saaledes med rigelig Ydelse af Korn, Mel, Gryn, Smør osv. De trængende kunde Foraar og Efteraar gaa omkring for at samle Korn og Malt, og bleve de syge, bares dem Mad i Huset. Da det provisoriske Fattigvæsensreglement for Landet af 5. Juli 1803 udkom, ønskede hverken de fattige eller Yderne

nogen Forandring. Sagen indstilledes til Amtsfattigdirektionen, der 9. Oktbr. 1804 resolverede: »at den formenede, at intet kunde være at erindre imod den Maade, paa hvilken Sognet agtede for Fremtiden at forsørge Distriktets fattige, saalænge nemlig ingen Klage i denne Henseende existerede.« Denne Tilstand er vedbleven indtil 1872, da man uden nogen Klage — frivilligt har indført det tvungne Fattigvæsen!

At det skulde have været saaledes fra Arilds Tid, som kunde synes rimeligt paa Grund af den simple, naturlige Ordning, stemmer dog ikke med en Skrivelse fra Provsten¹⁾ af 8. Maj 1745 om »Dreyø Sogns fattig Kasses Penges Indtægt og Udgift« og »en Forretning over en afdød fattig, nafnlig Christen Hansens Efterladenskab.« Dette synes dog at antyde et Slags ordnet Fattigvæsen tidligere.

En velhavende og rettænkende Gaardmand Niels Rasmussen Strangesen paa Drejø (død 1861), har 18. April 1830 og 19. Oktbr. 1849 stiftet to Legater for trængende, hvert paa 200 Rdl.

VI.

K i r k e.

Havde Beboerne end selv bygget Kirken, kom den dog efter Reformationen ligesom andre Kirker strax i Kongens Eje, der sandsynligvis ogsaa fra gammel Tid

¹⁾ Sunds Herreds Embedsbog, S. 442.

besad Øen som Almindig og, som vi have set, havde havt et Hus der for Jagtens Skyld. Han ejede altsaa Kirketienden, men tillod, at den tilfød Kirken, og lod dens Indtægter bestyre af Lensmanden i Nyborg, saaledes som det var Tilfældet med alle de Kirker, der tilhørte Kongen, at vedkommende Lensmænd bestyrede dem. Kirken skal være overdraget Kongen af Beboerne, siges der imidlertid paa Øen, fordi de ikke selv formaaede at fuldføre den med Kor og Taarn og fremdeles vedligeholde den. Det er og meget rimeligt, at Kor og Taarn ere tilbyggede efterhaanden, og at den oprindelige Kirke eller, som den først kun kaldtes, Kapel har bestaaet af Skibet alene. Af en gammel Kvitteringsbog ¹⁾ for 1574—1675 ses, at Kirkens Røgnskab bestyredes af to Værger under Nyborg Lehn og aflagdes (»forhørtes«) aarlig i Svendborg i Provstens og Sognepræstens Nærværelse, som oftest for en Fuldmægtig. I Begyndelsen har Kirken nogen Gjæld, men siden bliver der Velstand i »Dreigos Capellis« Regnskab. 3. Juni 1595 tilholdes Kirkeværgerne, at de skulde tilsige »Birckhollems« Mænd at yde herefter »II Lp^d torsk som de aarlig skulle yde thill Tind oc Icke bevilges att giffue pendig derfor.« En Udvidelse af Kirken fandt Sted 1615: »Anno 1616 thend 10. Aprillis lod Erlig och welbiurdige Mannd Jacob Wl-feld till Wrup (Lensmand) hørre och forklare Dreyø's Kirckes regnskab for nestforleden Aar 1615 wdi Proustens, Sognepresteus och Kirckeuergenis neruerrelse, tha war Kircken bortskyldig som ehr lont af her Peder An-

¹⁾ *Liber ecclesie Dreyø, renovatus anno dñi 1574*, allerede omtalt S. 42.

dersens børn paa Errø thill den ny Kirckens bygning som er giordt thette aar, att forrente fra St. Knuzdag 1615: 413 (?) Mk. som er 100 richsdr. huer daler till 37 lubsk skilling.« Rimeligvis er her Tale om **Koret**, maaske og om Taarnet. Kort efter faar Kirken **Hvæl**-vinger, thi 1630 hedder det: »Hans Richartzenn haaffuer forstragt aff hues hannd waar Schøldig, thill Kirckens bogning, Som er huellinger, Udi Kircken bliffuer Slagen, thill Kalck, Steen, Tømmer, Deller¹⁾, fragt med andet merre effter Registers formeldingh, Oc end daa bliffuer hanns Richartzenn Kircken Schøldig 244 Mk. 4 Sk.« Ved Regnskabsaflæggelse 27. Maj 1631 skylder Kirken Hans Richardsen 120 Daler, som han paa Kirkens Vegne har betalt Jakob Murmester for »nye huellinger, hannd sloe wdi Kircken, efftersom det waar fortinget med hannem; deßligeste betalt Peder Snidker for en nye Predickestoel 50 Dir., thi den gammele waar Brot og Aldelles wthienlig . . .« Derfor skyldes ham 328 Mk. Men Forholdet vender sig; 1636 skylder hans Bo Kirken en Sum, der endnu 1657 staa anført som uafgjort. Ofte staa Skriverne og Borgermestrene i »Suinborg« i Kirkens Gjæld; saaledes klarede først meget sent Jakob Skrivens Gjæld 1622 med 52 Mk., men ingen Renter erlagdes »eptherdi der icke war gods till gielden.« Krigstiderne mærkes stærkt i Regnskabet. For 1627 og 28 er al Kirkens Indkomst til Restance hos Sognefolkene. 1658—60 »da finderne war landet megtig, Er nu ingen Regen-

¹⁾ Ogsaa Dæler, Dæller, o: Fjæle, Brædder, f. Ex. en Tylt Dæler. Ordet bruges i Jylland. Det er det angelsax. *dæl*, *dille*, holl. *deele*, tydsk *Diele* jfr. svensk *tilja*, Planke.

schab giort her, effter att Presten och Kierckewergerne berettee, indted aff Kierckens Indkomster eller Tindernes Affgifter, at haffue kunde Bekomidt eller oc oppebaaret er, da for offuerschrefne Aar bliffuer Kiercken sin Sogne Prest her Niels Christophersen schyldig Penge 209 Mk. 6 Sk.« De afbetaltes til Enken indtil 1665. Udgifterne stige i de næste Aar, da en Del ny hidtil ukjendte Afgifter til Fredericia og Korsør Kirker, Studieskat, General-komisarius, Stiftsskriver osv. komme til. Den 29. Maj 1672 paalægges det Kirkeværgerne at »lade taget forferdige samt et Vindue i torned att lade indsette uden forhalling eller forsømmelse for 44 Mk. 8 Sk. Regnskabet aflægges først for Laurits Brochenhuus, fra 1605 for Jacob Rosenkrans, 1611—31 for Jacob Ulfeld til Urup, 1632—56 for Mogens Kaas til Støffringgaard, 1657 og 1661 for hans Arvinger, 1658, 59 og 60 aflægges intet Regnskab; 1662—75 for Rasmus Andersen Skriver, fordum Borgermester, i Svendborg; 1675, 4. August hedder det: »Effter denne Dag haffuer Kirckeuergerne at angiffue sig for deres Prester och der optegne hvis brøstfældighed paa Kirckerne findis oc hvis Andet Kirckerne behøffuer, saa haffuer Sogne Presten dette under deris Hender at tage beskreffuen oc tillige med dennem testificere, at det saaledes i sandhed befindis oc Sogne Presten det saa straxen till sin Biskop att indsende«, den Gang Dr. Niels Bang, som har undertegnet dette tillige med Stiftamtmand Erich Banner, paa St. Hans Kloster eller Odensegaard i Odense. Fra 1675 af aflagdes altsaa Regnskab for Stiftsovrigheden eller Stiftsskriveren, hvortil Jens Madsen i Odense samme Aar blev beskikket. Hermed slutter Bogen.

Paa første Blad er antegnet 1663: »Drejø Kierckes aarlig Indkombst: Kierchens Tinde Niuder Sognemendene en epter anden for feste, gifuer Aarligen Biug 18 Ørtr. er Tiufve och Siuf tønder.«

Sammesteds anføres Drejø Kierkes ornamentter oc inventarium 1663: 1 Meßeserk af forleden Aar, 1 alterklede Med ørlig, II Meßing liufestager, 1 Meßing becken j funten, *Christiani quarti biblia in folio*, 1 alterbog, 1 gradwall, 1 psalmbog (alle tre med ørlig), 1 Kloche. Siden er tilføjet: 1 ny alterdug bekostet 1665.

Ved kongelig Resolution af 17. Septbr. 1687 og Skjøde af 12. Novbr. s. A. blev Kirken af Kongen overdraget til Kammerherre, Gehejmraad Waldemar Christoffer Gabel, senere til Hvidkilde og Lehnkov (1698—1725), som vi have set af Peter Rasmussens Kaldsbrev af 1709¹⁾. Siden har den stedse tilhørt Hvidkilde. En Hovedreparation foretoges 1779, hvilket Aarstal blev anbragt paa Taarnet. Baade Kirkens Ydre og Indre var simpelt, men anstændigt og vel vedligeholdt. En Ombygning 1875 af Kammerherre Rosenørn-Lehn har udvidet og forskjønned den betydeligt. Klokken har en meget god Klang; den blev ophængt 12. Maj 1780 og har følgende Indskrift: Paul Lehn haver ladet denne Klokke omstøbe Anno 1770, og i Randen: *Soli Deo Gloria! Me fecit M. F. Troschel, Hoff-Glocken-Gießer in Copenhagen.*

¹⁾ Dette lader sig ikke forene med Tommerups Angivelse, S. 28, efter et Sagn (!), at Kongen skulde have skjænket Admiral Gabel Drejø, Avernakø og Strynø Kirker for øvet Heltedaad mod de Svenske ved Femern, thi disse Bedrifter skete først 1715.

Aarsagen, hvorfor Konger afhændede Drejø Kirke til Kammerherre Waldemar Kristoffer Gabel, var Statens Pengetrang. Hans Fader, den bekendte Kristoffer Gabel, havde store Summer til gode, der efter Afregning af 10. Novbr. 1675 beløb sig med paaløben Rente til den betydelige Kapital af 136,689 Rdl. 39 Sk. Foruden en stor Mængde Strøgods og adskillige Kirker, mest i Fyen, bleve da udlagte ham Kirkerne paa Smaaøerne Strynø, Drejø, Avernakø og Lyø. Kirketienden paa Strynø opføres her med 18 Tdr. 6 Skpr. Byg, Drejø 27 Tdr., Arnakke 12 Tdr. og Lyø 23 Tdr. efter den Kongelige Resolution af 17. Septbr. 1687. Mod denne gjorde dog Øens Ejer, Kammerherre Niels Krag til Egeskov, strax Indsigelse, idet han paastod, at Bønderne ejede Kirken i Følge Kong Kristian den tredies Breve, som han fremlagde i Afskrift, og at Statsmagten her havde tilladt sig at gjøre Overgreb. Samme Dag som Krag's Indsigelse blev forelagt af Rentekammerkollegiet for Kongen, underskrev denne imidlertid Gabels Skjøde, nemlig 12. Novbr., men bestemte foreløbig, at Kammerkollegiet nærmere skulde undersøge Sagen. Denne Undersøgelse blev imidlertid derefter; man var i Pengetrang, og Tiden var ikke gunstig for Bondens Sag, hvorimod man søgte at lægge saa store Byrder paa ham som muligt.

Rentekamrets Erklæring af 3. Januar 1688¹⁾, der er undertegnet af Kong Kristian den femte 17. Marts, gik Bønderne som Fæstere imod; thi »de Kongelige for-

¹⁾ Findes tilligemed hele Sagen hos A. D. Jørgensen, Arnakke Kirke (Ny Kirkehist. Saml. V., 643 fgl.)

fædre hafuer baade doterit Kaldet og forbeholdet sig *Jus patronatus* dertil, er og widere i ded Kongl. Skiøde til Eyendomb af 15. Janvarij A° 1667 paa bemelte Øer, reserverit *Jura patronatus* med widere, men nu er samme *Jura* allernaadigst afhændt Cammer Herre Gabel dend 12. November 1687, nemlig Dreyøe Kierchetiende 27 tønder biug og Aufernackøe for 12 t., tilsammen 39 tønder imod 975 Rixdaller paa hans Sal. Hr. Faders afreigning.« — »Da ded rætteste er, hedder det fremdeles, at bonden gifver sin tiende og Patronen holder kierchen wed lige som er begge deele efter Lougen, kand ei heller andet sluttes end at de ioe gifver Tienden, efterdi Kongetienden findes aparte indført i Matriculen for 12 td. og Kierchetienden for 12 td., begge at hafvis i fæste af sognemændene, huilchit hafuer gifuen anledning til at dee ei til andre deris Tiende hafver gifuen, og er allene Kierchetienden afhændt til Camer Herre Gabel, men Kongetienden vides ei til nogen at were afhendt.«

At der i Matriklen for 1664 baade var anført Konge- og Kirketienden, gav Kamret Anledning til at anstille en Undersøgelse om Kongetienden. Det tilskrev under 18. Septbr. s. A. Amtskriveren i Nyborg Jens Gregersen, at han skulde indkræve Kongetienden paa Øerne for alle de resterende Aar, dersom de virkelig skyldte den. Det viste sig imidlertid, at der aldrig havde været erlagt Kongetiende paa Arnakke, og at det ved en ren Fejltagelse var kommet ind i Matriklen. Dette bevidnedes saavel af Etatsraad Niels Krag i Skrivelse af 7. Decbr. 1689, af Præsten Jens Bang, der havde været paa Øen siden 1666, i Skrivelse af 22. Maj 1690, ved Thingsvidne, der var blevet taget 13. Juli 1689 af de

ældste Bønder paa Salling Herredsting, og endelig ved en Erklæring af Arkivaren M. Rasmussen af 24. Juli 1690, der lød paa, at der ingen Steder i de gamle Stiftsregnskaber fandtes det mindste Spor af nogen Kongetiende.

Hermed var da Sagen afgjort. Sammenhængen bliver da følgende denne: Ved Kirkens Opførelse paa Drejø og Præstens Ansættelse 1535 fik Kirken og Præsten Krav paa de Tiender af Øen, der havde hørt til Ærøskjøbing, hvortil senere kom de andre Øers; Kongen forlangte ingen Part; Tienden blev altsaa delt i to og Præsten fik saaledes i Grunden halvanden Præstetiende, hvorfor den ogsaa siden ydedes i Kjærven med hver 20de Kjærv¹⁾.

Skjønt Beboerne havde opført den oprindelige Kirke, »Kapel«, hvad enten det nu var med Nyborg Lensmands Samtykke eller Reformationens Selvtægt, blev den dog strax med sin Tiende Kongens, der lod den bestyre af Lensmanden og tog dens Overskud — ligesom andre Kirkers — indtil han solgte den. Herimod strider ikke, at Menigheden til en vis Tid havde Ret til at vælge sin Præst; det var i Følge Kirkeordinantsen dens Ret alle Vegne paa Landet, hvor Adelen ikke havde Kaldsret.

¹⁾ Indberetn. af 1572 om Skarø: »Paa Skarø er VI gaarde, af huilke de tri giffuer præsten III ørtug byg og VI læs bø for deris korntind. Men de andre tre tiinder ligo saa megit til kirken.« Altsaa ingen Kongetiende.

VII.

Godsforholdene.

Medens Kirken tilhørte Hvidkilde, hørte hele Øen til Hvedholm eller — siden 9. Maj 1798 — Grevskabet Brahesminde, men Salg til Selvejendom finder nu Sted siden 1874, og i Novbr. 1881 vare kun 3 Gaardmænd og 4 Husmænd endnu Fæstere. Oberstløjtnant Preben Brahe købte den 1766 tillige med Avernakø, efter Sigende for 22,000 Rdl., og lagde dem under Stamhuset Hvedholm, som han havde oprettet 1751. Tidligere tilhørte den Egeskov, som vi saa af Peter Rasmussens Proces. Der fortælles endnu paa Øen, at Kongen, den oprindelige Ejer, skal have skjænket den tillige med Avernakø til Herremanden paa Egeskov, fordi han havde hentet »Tater« og Polakker for at drive Svenskerne ud af Landet. I saa Fald maatte Kongen have forbeholdt sig Kirken, da den jo først blev overdraget Gehejmeraad Gabel paa Hvidkilde 1687.

Men med dette Sagn paa Øen forholder det sig ligesom med Tommerups om at Kongen skulde have skjænket Gabel Kirken til Belønning for Sejren over de Svenske (*ad modum* Niels Juul Thorseng for Sejren i Kjøgebugt); de ere begge opdigtede. Sandheden er, at Kong Frederik den tredie, der maatte afhænde saa meget Krongods i den pengetrange Tid, pantsatte Drejø og Avernakø 5. Oktbr. 1660 til Rigsraad Otto Krag, der besad Egeskov 1656 til 1666, og gav hans Enke, der besad Egeskov 1666 til 1688, Ejendomsskjøde paa dem 15. Januar 1667. De jorddrotlige Forhold vare altsaa uafhængige af de kirkelige, da Kongen forbeholdt sig *jura*

Patronatus for 20 Aar senere at afhænde dem med Kirken til Gabel.

Forholdet er altsaa klart: Beboerne paa disse Øer vare fra gammel Tid, da Øerne vare Almindinger, Kongens og Kronens Fæstere, men kom efterhaanden, som Krongodset solgtes, under forskellige Herskaber. Drejø omtales 1523 som liggende under Nyborg Slot til Fadebur¹⁾. Efter en Synsforretning, der blev afhjemlet paa Sunds Herreds Thing 5. Septbr. 1660, havde Svensken hjemsøgt Øen og frataget en Mand et Bundgarn til 10 Dalers Værdi og tre andre Mænd et til 8 D. Fiskeriet blev nemlig den Gang drevet med Kraft. I øvrigt synes Gaardene ikke at have lidt synderligt; de angives til 5 Helgaarde og 16 Halvgaarde, hvorimod der kun var 1 Hus, altsaa i alt 22 Familier²⁾

Et Vidnesbyrd om den opløste Tilstand er det mærkelige Overfald paa Skarø og Hjortø³⁾, der ikke vides at være bleven hjemsøgte af Fjenden, men derimod af — vore egne Folk. Den 14. Juni 1659 sejlede en dansk Kaptejn, Cornelius Kruse, og en Løjtnant, Oluf Thusen, fra Svendborg op til Skarø, gik i Land, sønderstog Døre, Borde, Skabe og Vinduer, plyndrede som i et fjendtligt Land og bare sig ad ligesom »Tyranner og Mordere«, sagde en af Skarøboerne til Kaptejnen. Toget fortsattes derpaa til Hjortø, der led samme Medfart. Be-

¹⁾ Ny Danske Magasin, VI, 275 og 308, men allerede 1623 synes Øen udgaaet (smst. IV., 1669).

²⁾ Rohmann i Saml. til Fyens Hist. og Topogr., I, 133: Bidrag til de fyenske Smaaøers Historie.

³⁾ Sunds Herreds Thingbog for 1663 i Svendborg Amts Archiv, S. 32—41 (smst. S. 131—132).

boerne af begge Øer indgave skriftlig Klage, og Skarø Ejer, Erik Kaas til Lindskov, tog sig af deres Sag; han lod Skaden besigtige ved Synsmænd, der vare udmeldte ved Retten, og lod Kaptejnen og Løjtnanten indstævne. Grunden til Voldsfærden er lige saa ubekjendt som til Kaptejn Kruses Frifindelse ved Ods Herreds Thing 8. August 1663; formodentlig var det hans personlige Værnething. Erik Kaas lod Dommen angaaende den »Gevalt og Plyndring« forkynde for Skarø Bønder 27. Novbr. 1663 paa Sunds Herreds Thing og spurgte dem, om de vilde have Dommen appelleret; men de svarede, at de maatte overlade det til Husbonden, da de selv intet havde at koste derpaa. Ved en Synsforretning af 1663 ses Skarø at have 1 Helgaard, 8 Halvgaarde, 2 Fjerdedelsgaarde og 1 Hus, ialt 12 Familier, og Hjortø 4 Halvgaarde med 4 Familier.

Sunds Herreds Thingbog for 1663 giver end videre et Bidrag til den Tids Jagthistorie. Den bekjendte Rigsraad Otto Krag til Egoskov, der var en stræng Herre, lod en Bondekarl, Peder Eskebjerg af Ballen i Skjerninge paa Fyens Kyst, der 1663 var bleven truffen med en ladt Bøsse paa Drejø, dog slippe paa »Godtfolks Forbøn« mod at han skulde levere ham tre Sælhunde eller Huder og Tran af dem inden Pintsedag 1664. Fremdeles sluttede de den Overenskomst, at Peder Eskebjerg skulde aarlig give tre Sælhunde med Hud og Tran for alle de Sælhunde, han kunde skyde under Otto Krags Øer, Drejø, Korshavn og Avernakø; thi de gjorde stor Skade paa Bøndernes Fiskegarn. Men lod han sig finde paa Øerne selv, vilde han være hjemfalden til Straf baade for de gamle og de ny Forseelser. Herredsfogden

Laurits Andersen paa Ullemose gik i Borgen for ham, og saaledes endte denne farlige Krybskyttefejde ganske fredeligt¹⁾.

Skarø, der nu har 11 Gaarde og 14 Huse, gik med Lindskov ind under Baroniet Lehn, der oprettedes 7. Febr. 1781 af Poul Abraham Lehn. Hjortø med 5 Gaarde og 3 Huse kom først sent under Stamhuset Taasing, oprettet 1. Maj 1711; thi Mandagen 11. Juni 1759 skjødede Raadmand Gomme Hansen i Ærøskjøbing til sin Svoger Niels Basse, Præst i Sønderby, den femte Part i Hjortø for 299 Rdl.

Birkholm med 7 Bolssteder og 7 Huse hører til Lensgrevskabet Langeland, oprettet 20. Juni 1672 af Storkansler Frederik Ahlefeldt. Hver af de fire Øer hører altsaa under sit Herskab, og de oprindelige Helgaarde ere efterhaanden blevne delte i Halvgaarde; Tiden kan ikke bestemt angives, da der snart regnes efter Helgaarde, snart efter Halvgaarde. Husene ere senere komne til. Drejø har nu 27 Gaarde og 39 Huse.

VIII.

Beboerne.

Endnu nogle Bemærkninger om Beboernes Karakter, Sæder og Skikke. Som alle Øboer elske de deres Ø frem for alt og kunne ikke godt trives uden for den. Derfor tjene kun nogle faa Husmænds Børn paa Fyen

¹⁾ Sunds Herreds Thingbog 1663, S. 44.

eller Taasing, og næsten ingen fare til Søs, men nogle drive Fiskeri som tidligere, hvortil Havet saa meget indbyder; thi hidtil have de alle ved Agerbruget kunnet finde deres Underhold hjemme; men med Befolkningens Tiltagen vil dette blive anderledes. De forstaa meget godt at sejle med deres aabne Baade, der bygges paa Drejø.

Som man kan vente sig paa Grund af Afsondringen — der endnu mere befordres derved, at Beboerne næsten altid gifte sig indbyrdes — ere Sæderne simple og Livet tarveligt. Uægte Børn ere meget sjældne; ligeledes findes saa godt som ingen ufordragelige Ægtefolk, ingen Svirebrødre. Den kirkelige Sans og Kirkegangen er meget god; gamle Huspostiller findes og benyttes til Husandagt; man glemmer ikke at gjøre vel mod dem, som have Behov, og Overtrædelser af Loven ere uhørte. Samvittighedsfuldt svarer enhver, hvad der kan kræves af ham med Rette, og dette saa meget lettere, som de næsten alle ikke blot have, hvad de behøve, men endda lidet tilovers. Den gamle Handelsaand er til Dels forsvunden, især siden Husmændene fik Jord, da de ikke længere behøvede at drive Smaahandel, uden undtagelsesvis, t. Ex. paa Birkholm. En sjælden Renlighed hersker overalt og bidrager i Forbindelse med den tarvelige Levemaade og den sunde Luft meget til at styrke Helbreden. Sundhedstilstanden er derfor særdeles god, og smitsomme Sygdomme næsten ukjendte.

I det hele findes en stærk Vedhængen ved det gamle, der ofte ytrer sig som Paalidelighed og Trofasthed i hvad der er godt, men som paa den anden Side kan vise sig som en Sejghed i at holde paa gammel

Vane, og følgelig som Utilbøjelighed til at forlade det forældede og gaa ind paa Forbedringer og Fremskridt. Denne Umotagelighed begrundes og retfærdiggjøres som oftest ved den Erklæring: »Det er nu saa vor Skik.« En saadan Fasthængen ved det fra Fædrene nedarvede medfører en vis Ubevægelighed og Stilstand, Mangel paa Kjendskab til Verdensforholdene og en noget indskrænket Synskreds, hvilken desuden den tidligere temmelig forsmætte Skoleundervisning heller ikke har bidraget til at udvide.

Vi ville her ikke dvæle ved Træk, der ere almindelige for vor Almue, men kun fremdrage det, der er særeget for disse Øers Beboere. Med en Husflid, der dog bestandig bliver sjældnere i vore Dage, tilvirkes her en Mængde hjemmegjort Tøj, og Skabene bugne af de heraf forfærdigede Klæder. Næsten aldrig ses et Stykke af udenlandsk Fabrik-tøj, kjøbt i Butikker. Ligeledes ere Dragkisterne fyldte med en Velsignelse af Uldent og Linned og Sengene — næsten altid Alkovesenge — med opstablede, vel fyldte Dyner lige til Loftet. En Kone paa Drejø skal have givet hver af sine tre Sønner, da de nedsatte sig — 40 Skjorter!

Saa tarvelig Levemaaden end er i Sammenligning med andensteds, har den dog tidligere været langt tarveligere. For 30 Aar siden var Kaffe saa godt som ukjendt, i al Fald en Luxusartikel; nu drikkes den et Par Gange om Dagen i ethvert Hus. For henved 80 Aar siden var Jakob Henriksen den eneste, der havde et Stueuhr, som Folk samiede sig for at høre slaa; nu findes der et saadant i hvert Hus. Kulturen trænger saaledes efterhaanden ind paa de mest afsondrede Steder, men der

behøves hele Slægter dertil. Gjæstfriheden er stor; næppe er den fremmede traadt ind af Døren, før han ser Husmoderen rejse sig og brede en snehvid Dug over Bordet, hvorpaa der fremsættes Brød, ofte Hvedebrød, Smør, Ost, salt Kjød og en Snaps. Tillader Tiden det, og det er en Gjæst, man vil ære, følger derpaa varme Æbleskiver, en Brodkage eller Æggkage og til sidst Kaffe, medens Gjæsten uafbrudt nødes til at nyde fast over Evne. Saa er den rette gamle Skik!

I den tredje eller øverste Stue, Stadsstuen, hvor Alkovegjæstesengene med de opstablede Dynner pleje at findes, ses ogsaa paa Skabe og Dragkister en mærkværdig Samling af hvide og farvede Glas, endog Champagne-glas, Thekopper, Thepotter, Flødekander, Ølkruse, medens Væggene ere bedækkede med en Mængde Spejle og Skildrier, der fremstille de mest uensartede Gjenstande, som Kejseren af Kinesien og Mongoliet, den forlorne Søn, General Rye osv. Loftet er undertiden prydet med en Lysekroner. At denne Stads staaer og bliver staaende alene til Stads, da den aldrig bruges. Dog har den den særegne Anvendelse, at den tjener til Tegn paa Sorg i Huset, nemlig ved sin Fjærnelse, da den, naar der indtræffer Dødsfald i Familien, strax borttages. Det samme er Tilfældet med Porcellæns- og Tintallerkener, der imidlertid sidde paa Hylder under Loftet langs med Væggene i det andet Værelse, Dagligstuen.

Sparsommelighed er et Hovedtræk i Karakteren her lige saa fuldt som hos Jyden. Enhver unødvendig Udgift skyes. Rejser Øboen til Kjøbstaden, da medfører han tilstrækkelig Føde i sin Æske, den saa kaldte Tine, og undgaar saaledes Pengetilsætning. Ved Siden af denne

Tarvelighed er Mængden af Gilder besynderlig, ved hvilke der fortæres store Masser af Levnetsmidler. I Grunden danner hele Øen et Gildelag, men det er dog kun til Æregilder og Indgangsgilder, at alle Mænd og Koner nødvendig maa indbydes. Foruden de sædvanlige Bryllups- og Begravelsesgilder — Barselgilder gives ikke, da kun den, der bærer Barnet, tillige med Gjordemoderen beværtet med Sødgrød og Kage — holdes her flere særøgne, som Æregilde eller Ærøl, et Slags Gravøl til den afdødes Ære, der først gives omtrent et Aar efter hans Død af de nærmeste Slægtninge; vistnok væsentlig det samme som det slesvigske Ærvøl, der dog maa forklæres som Arvøl¹⁾ af ærre, arve; Erffue-Øl i Østrup Bylov af 1598, norsk Erveøl, sjællandsk Arveøl. Indgangsgilde maa de give, der nylig have fæstet Bo og nedsat sig. Kirkegangsgilde gives Øens Koner af den Kone, der holder sin Kirkegang, om Morgenens, førend de begive sig til Kirken. Aldermandsgilde maa Aldermanden give baade ved sit Embedes Tiltrædelse og Nedlæggelse. Hver Ø har nemlig sin, de to større Øer endog en for Gaardmændene og en for Husmændene, der vælges paa et Aar; hans Forretning er at samle Beboerne hos sig for at tage Beslutninger i deres indre Anliggender, sammenskyde Penge til deres Afgifter osv. Kommer der Kjøbmænd for at købe Korn, politiske Udsendinge o. a., da ske Forhandlingerne hos ham. Naar en Forsamling skal afholdes, gaar Trommen gjennem hele Byen og kalder med sine vækkende dybe Toner inden et Kvarters Forløb — under Straf af Bøde for Forsøm-

¹⁾ Kok, det danske Folkesprog i Sønderjylland, I, 426.

nelse — alle, selv fra den søde Hvile, hen til Samlingsstedet. Trommen findes i Forstuen hos Aldermanden som Insigniet paa hans Værdighed.

Dog det vilde være for vidtløftigt at opregne alle de mangfoldige Gilder lige indtil Tyre- og Pumpegilder. Det første holdes af den Gaardmand, hos hvem Bytyron opholder sig, der gaar paa aarlig Omgang; det sidste gives efter Omgang mellem dem, der ere fælles om en Pumpe. Man ser altsaa, at ingen Anledning til at holde Gilde forsømmes. Maaske staar denne Forsamlingslyst i Forbindelse med den nøje Sammenhæng, der hersker mellem Øboerne; alle komme sammen til Gilderne, ved hvilke der dog kun beværttes med Smørrebrød, Brændevin, Øl, Kaffe og Tobak.

Ligesom man har begyndt at tale om Afskaffelsen af en Del af disse ganske overflødige og meget tærende Gilder og allerede til Dels har iværksat det paa Skarø, hvor man ligger nærmere ved Fyen, saaledes har man i den nyere Tid betydelig forandret Klædedragten. Mændenes Dragt har intet særegt. Forsvundne ere Knæbenklæderne med de røde og grønne Strømpobaand, kantede med forgyldte Snorer og bundne neden for Knæet med Sløjfe, Sølvspænderne i Skoene med de fine hvide Strømper, der vare prydede med pyntelige Svikker; ligeledes den hvide Vadmelskofte som Søndagsdragt og de brogede Kramhuer. Som Højtidsdragt bruges af de ældre mest blaa Vadmelsfrakker, af de yngre blaa Trøjer ligesom Sømænds, om Sommeren ved Markarbejdet Trøje og Benklæder af hvidt Lærred. Hos Kvinderne har derimod den gamle Dragt bedre holdt sig, skjønt den i de sidste 40 Aar har modtaget en Del Forandringer. Den sæd-

vanlige Dragt er ulden strikket Trøje med lange Ærmer, sort eller mørkegrøn, derover et glat Hvergarnsliv uden Ærmer og et mørkeblaat Vadmel- eller sribet Hvergarnsskjørt, Hvergarnsforklæde, Sirtseshue og om Sommeren malet Solhat. Forældet er den højrøde Nattrøje og Silkebul, forsvundet den Gyldenstykkets Hue med sorte Kniplinger, sorte Baand og Kniplingslin, som Konerne før brugte til Stads. En særegen Dragt bruges til Altergang og kirkelige Højtideligheder, som bestaar af sort Vadmel skjole og Forklæde af hvidt Moll; Konerne bære da sort Silkehue med Korsklæde og Pigerne hvid Silkehue med et med Baand og Blomster pyntet Korsklæde, der aldeles ligner en Kappe.

Hverken Mænd eller Kvinder maa, medens de have Sorg, rejse sig fra deres Bæk i Kirken, saa længe Gudstjenesten varer. Derimod er den Skik afskaffet, at Kvinderne i Sørgetiden ikke maatte sidde paa Bænken, men paa en Skammel i Stolen; ligeledes den endnu i forrige Aarhundrede herskende besynderlige Skik, at en Enke under Sørgetiden over sin Mand skulde tage sit sorte Skjørt op over Hovedet, naar hun gik til Kirke, og saaledes indhyllet baade overvære Gudstjenesten og gaa hjem, hvor hun da først maatte lade det falde.

Af ældre Personsnavne ere kun meget faa bevarede, som Strange, Strangesen, Axel, Axolsen, Henning (1687 Hennich og Henniche) Henningsen og Valborg (1684 Volborrig, ofte ogsaa Wolborre); andre, som Gide eller Gye, Arndrøntt (Arnt), Rafn, Triniche, Marikis osv. ere derimod forsvundne.

IX.

Sproget.

En Mængde Navne gaves før Udskiftningen paa de forskellige Agre; en Del af dem betegne ligefrem Belligenheden, som Nørre og Sønderdrejstykker, Vigsagre, Vestervigsagre; andre Beskaffenheden som Kildcagre, Vidlejning (o: liggende til Græsning), Stentofte, kaldte Stendysagre ved Udskiftningen 1793, Grønmesagre (af *Ma*, Eng), Vraaensagre, Bredlængerne; atter andre visse Omstændigheder, som Præstestykker, Hestemeagre (atter *Ma*, Hesteengen), Brødeagre (af *brjóta*, bryde), Dellelodder (hver Gaardmand havde sin Del, altsaa ganske det samme som det i Normandiet hyppig forekommende *delle*); Smedelodder (fordi Hans Carlsen havde sin Smedie der, paa den saakaldte Smedebanko mellem Byen og Mejlbæk), Bækkensagre osv. Flere Navne ere vanskelige at forklare, som Erdelandsstykker (Ærte-land?), Talbesagre (oldn. *Paul*, langtrukken?); Stærbrødderne (oldn. *staðir*, Steder, *brotinn*, opbrudte?), Rovildsstykker (oldn. *róf*, Sted, hvor Grønsværet er revet af ved Blæst eller andre Aarsager, *rjufa*, bryde, splitte ad?); Kværkespjaller (oldn. *kverk*, Hals, Vinkel, Hjørne, *spjall*, *spjald*, Tav!?), Søndrespjal, Holdrensagre (ved Udskiftn. 1793 Holtensagre, maa-ske af *holt*, Skov?), Vohaskesagre, Kahoserne (1793 Kahorserne), Klemensagre osv.

Andre Stedsnavne kunne med større Sikkerhed forklares af det gamle Sprog, som Hestemehus, et enligt liggende Hus paa den østre Side af Øen, hvor der før var Hestegræsning (af *Made*, *Ma*, Eng, i gam-

melt Dansk *math*, Flertal *mathæ* af oldn. *má*, Partic. *máð*, slaæet; angelsaxisk *mæd*, *mæde*, engelsk *meadow*); Madekrog, en Bugt paa Nordsiden af Drejet (af *made*, Eng og Krog, oldn. *krókr*, der saavel betegner det Stykke af Landet, der løber ud i Søen i Form af et retvinklet Hjørne, som den Del af Søen, der i samme Skikkelse gaar ind i Landet, hvilket sidste netop er Tilfældet med Madekrog, der desuden er omgivet af Eng; Kværkekrog, en Bugt paa Nordsiden af Øen, der, hvor den begynder at snævre ind mod Drejet og danner ligesom en Hals (*kverk*); Mejlhoved, den store fremspringende Pynt (oldn. *høfuð*, Hoved, *høfði*, Forbjerg) nordvest for Drejet (mejl, slesvigske møgl, sjællandsk magle, af oldn. *mikiill*, stor); Mejlbæk, en Vandbeholdning paa Drejø, Mejlholm ved Hjortø; Nebbesodde, Nordvestspidsen af Øen (af Nøb, oldn. *nef*, ligesom Odde af *Od*); Knappen, et næsten rundformet fremspringende Punkt, der begrænser Vigen mod Øst og med en smal Tange er forenet med Øen (oldn. *knappr*, *hnappr*, Knap, *knapp-høfði*, lille Hoved); Holen, en lille Bugt syd for Knappen paa Østsiden af Øen, af *holr*, hul, altsaa Huling; i den falder Kjøsrende (*kjós*, en smal Dal, Hul); maaske kommer ogsaa deraf Høllehoved, Stykket mellem Holen og Vigen; Strejstræde, den smalle Landstrimmel mellem Nørre Sø og Havet, af »Stred«, Støtte, svensk *streta*, stræbe imod, sjællandsk stritte imod (nemlig Havet) og »Stræde«, smal Jordstrimmel; Kalvehaven, et tidligere indhegnet Stykke Land ved den søndre Strand til Kalve, af oldn. *hagi*, Indhegning, især til Græsning; Grydholm af *grjót*, Stene, *gryttr*, stenet; Flesholm, vistnok Forvanskning af Flesholm, af oldn.

fles, fladt Skær, Grund; Alhoved paa Vestsiden af Skarø af *al*, i Sammensætninger: udmærket, fortrinlig; Hjælms-hoved ved Hjortø af *hjálmr*, Hjælm, ligesom Hjælm uden for Helgenæs osv.

Almuesproget paa disse Øer er den Dialekt, der tales i det sydlige Fyen og nærmest paa Taasing, et vigtigt Bevis for det nære Slægtskab mellem disse Øers Beboere. At gaa ind paa Enkelthederne i denne Dialekt vilde føre os langt ud over de Grænser, vi have sat os; kun ville vi nævne de særegne Ord, der findes her i Almueproget, men hvis ægte nordiske Oprindelse sædvanlig er umiskjendelig: aædde, aadig, graadig, slugen, af æde, oldn. *át, áta*, Æde (findes ogsaa i Sjælland og Jylland, Junge om Nordsjælland S. 371); Aamen, Røst, grovt A; afvændelig, afsides, langt af Vejen; Agerspir, Agerkaal; agle, rave, slingre, t. Ex. af Fuldskab (Jyll.); ample, stræbe med noget besværligt, slide, oldn. *ambla* (Fyen, Jyll.); Andrenk, Andrik; Ange, kvalm Luft, Dunst, oldn. *angi*, svensk *ånga*; Anvar, Forvaring, o. *andvari*, Varsomhed (Langeland); Avl, Abild, Æbletræ, o. *apaldr*, (Jyll., Laal.); avro = agle, rave som beruset, o. *vafra* (Sønderj.); Balk, en Strimmel Jord til Skjel, o. *bálkr*, Skillerum (Nordsjæll.); balne, bolne, svulme, give sig ud, t. Ex. om fugtigt Træ, Ærter, der lægges i Blød, o. *bolgna*, = trønne (Jyll.), trunne (Falster); bede, græsse, o. *beita* (Sønderj.); Beskening, en Ting, som man ikke ved Navn paa; bestaa, staa ved, indestaa for (Jyll.); blæde, afblade; Bloster, Blomster paa Træer (Jyll., Fyen, Laal.); blød paa sig, undselig, o. *blauðr* (Lang.), hun er ikke blød (om haardt Vejr); Bolkjedel, lille Bryggerkjedel, o.

bóla, boble; Bomjord, tør, sandblandet Tørvejord; Brejle, Fiskenet (Jyll.); brejle, bredelig, tydelig, tale, se br., o. *breið-a*, udbredt (Fyen, Sønderj.); bro, bryde, om Hør, o. *brjóta*; Brøde, Mulkt (Sønderj.); Bul, Kvindetrøje uden Ærmer, o. *bolr* (alm.); b,de sig, træffe sig, o. *byðr*, upers. af *bjóða*, (Jyll.); bællen, skaldet, eng. *bald* (Fyen); Bøme, et afsmeltet fladt Stykke Talg eller Vox; bøme til, helde det smeltet i Kjedlen; dangle, drive omkring, svensk *danğa*, eng. *to dangle* (Sønderj.); Davre, o. *dagverðr*; Nadvere, o. *nattverðr*; derere, større, tykkere, om Kreaturer; dert, meget, dygtigt (Sjæll.), dært, dejt (Fyen), derig, derlig, før, drøj, ved godt Huld (Lang.), o. *digr*, tyk; dinke, slynge, svinge Børn i et Stykke Reb; døvlet, øjnet, som Brød, Ost; drøvte bag efter, komme drivende bag efter, o. *drifa*; dunkens, Pokkers; d. Laa, P. Spektakel (dunke, tordne i Sønderj.), altsaa dundrende Spekt.; duske, slumre, han faar sig en bitte Dusk (dumse, dolme, dulme, Jyll.), o. *dúsa*, være i Ro, Stilhed (*dús*); dænge sig, banke sig varm med Armene, o. *dengja*, dænge, banke; døje sig, dy sig, være i Ro for andre; dække, vande, o. *døggva*, dugge; døll, stille, sagtfærdig, dølle Blod, stille Blod, ogs. tøvle B., o. *dylja*, skjule; Ejle, Slags, Slægt, Race baade om Dyr og Mennesker, efter Molbek = Ættag, o. *ættleggr*, *áttleggr*, Slægtlinie (Ærø, Taasing); ende, være nok, t. Ex. kan en Krone ende det? endelangs, langs med, ved Siden af (englands, Jyll.), eng. *endlong*; Enke, Enkemand, Enkekone, Enke; estej, isted, paa Stedet, strax (Ærø, Nordsjæll.), o. *i stað*; Ever, Smuler Tang (Ærø), ever, stram af Smag, t. Ex. Ost (Jyll.); falme, visne, om Urter og Blomster; Fare-

kok, Faarekylling (Ærø); fejst, smuk, pyntet, stads, o. *fegrstr*, Superlativ af *fagr*; Gul Fiol, Gyldenlak (Ærø); fjuntet, tosset; Fis, Kjørnehus i Træfrugt, Æblefis, o. *fis*; Flage, Laage, lav Dør, flettet af Pilegrene, til en Have eller Kaalgaard, o. *flak*, *flaki*, neder-saxisk *Flak*; fli, gjøre i Stand, lave, t. Ex. Sko, Vej, Hus og alle mulige Ting (Fyen, Laal., Sønderj.), neder-saxisk *flijen*, o. *flytja*, udføre, fuldbringe; Flod, Over-svømmelse, o. *flóð*; Fløjekvind, Flane; fōs, frem-fusende, o. *fúss*, ivrig; Fostermoder, Gjordemoder, forældet (Taasing); frages, fraves, fravges, trives, t. Ex. om Børn, af *frag*, stærk, velvoxen (Sjæll. Laal.), o. *frækinn*, *frækn*, kjæk; Fræmmers, Forstue, alm., o. *framast*, *fremst*, forrest, af *fram*, foran, = Frem-mesgulv; fremtalende, frimodig til at tale, fritalende; fusse op, blusse op, om Ilden, o. *fúss*, ivrig, villig; førres, kort før; gemén, ligefrem, nedladende, alm.; gjelmæket, om en Ko, der ikke er med Kalv (Ærø, Jyll.); gjenne, møde for, om et Hegn eller Dige, o. *gegn*, imod, *gegna*, møde; Glasser, Glarmester (Ærø); Gofar, Svigerfader, Gomor, Svigermoder (Jyll.); gran, snild, dygtig, svensk *grann*, o. *greindr*, klog; Grette, en lille Smule, t. Ex. flyt Sejlene et Gr.; i Jyll. gratte, gnidre, gjøre smaat, Gratteri; Gribe, en Hank i en Spand, Kjedel, Gribepotte, Potte med Hank (Ærø); grinenem, lattermild (Ærø); grom, uren, skiden, t. Ex. gromme Ærter, o: blandede med Vikker o. a., o. *grómr*, *gróm*, Snavs; grumme, t. Ex. gr. vrod, usæd-vanlig, gr. Barn, naar det er slemt til at skrike (Sjæll.); grøtte, knuse, malc Korn grovt, o. *grjót*, Sten (Jyll.); Guds Laan, Overflødhed = Guds Gaver, gl. svensk (Jyll.);

haant, stygt, hun ser saa haant (Ærø); Halhynning, o: Halvhøjning, halvvoxen Knøs (Fyen); Hambøjt, Knæhase, svensk *hammarbøje*, Jyll. Hambretten, angels. *hamm* (bøjt af bøje?); hamper, stræng, uvenlig, svare h. (Falster, Fyen); Harm, Sorg, o. *harmr*; harmelig, »det er en h. Pine«, naar noget gaar haardt imod; Heldefag, Stedet, hvor Taget holder ind mod Loftet (Laal. Langel.); helme, holde op (Jyll. helmtø); Herberge, Karlekammer, o. *herbergi*, *herbirgi*, Sovekammer (Jyll.); hespe op, brovte; Hjærtegraven, Hjærtækulen; hirre, ralle (Jyll.); Hjyvlsnor, Hjulspor; Hold, Sting; Hopper, Rejer (sydl. Fyen, Lang.); Hoser, Strømper, o. *hosa*, Flertal *hosur*; Hovro, Tidsfordriv, Morskab, af Hu, o. *hugr*, og Ro, Glæde, svensk *ro*; hovro sig, more sig, sv. *roa* sig (Sønderjyll.); hovrolig, morsom; hovse, huske, jysk hove, o. *hugsa*, betænke; huggenrent, om et Svin, der er færdigt til at hugges i Stykker (Ærø); hverre Hø, vende Hø, o. *hverfa*, vende (Jyll., Fyen); Hyrdel, tyk Stok, Prygl (Fyen); Hæle, Læderremmen i Plejlen, o. *hæla*, fastgjøre, tøjre; Hære, Skulder, o. *herðr*; Isterbaand, Medisterpølse (Sønderj.); jævne, ved Siden af, lige ved, o. *jafn*; kaad, meget skarp, om en Kniv og om fed Jord, der giver meget Ukrudt, o. *kátr*, overgiven (Fyen); kaadt, snart, o. *skjótt*, hurtig; kanter, storagtig (i Jyll. rask, munter); kere, komme sig af en Sygdom, o. *keyra*, drive frem; komme til Koring (Jyll., Fyen); kjev af, kjed af; kjev i, bedrøvet over (Lang., i Fyen kiv); klar, afgjort, lutter (plattysk), t. Ex. klare Skibskaaale, klart Møg, bare Møg, ligesom: det er klart mørkt i Aften; klæg, sejt og klæbrig, om fed Dynd og Lerjord,

der hænger ved, som i Marsken, Klæg, Nordengl. *claggy* af *clag*, hænge ved, *clay*, Ler, o. *kleggi*, fast Masse, *kleggr*, *klækkr*, som giver efter; Knejtebasse, spægende om en Dreng, Knøs; Kre, Flert. Kreer, alene om Køer (Vendsyssel Kretter), Ungkre; Laa, Larm, Støj, o. *láta*, larme, lyde, *lú*, Bølge; Laane, Laaning, Smaakrat, o. *laun*, Løn, Skjulested (Fyen); langgen, allerede; leje, koge, om Vandet ved Brygning, o. *leika*, lege; Lejjord, Græsmark, ligge lej, upløjet, o. *lægr*, *lægt*, liggende, angels. *ley*, *leag*, eng. *lay*, *grassground*, *unplowed ground* (Johnson); Lejning, Lønning, Lavning ved Strandbredden, Fordybning i Vandet til Indsejling, saal. paa Skarø Nørre- og Sønderlejning, o. *læggja*, gjøre lav, *lægð*, lavt Sted, Fordybning; lejte, o: ligte, af »lig«, bringe i Ligevægt, ordne, o. *likja*, gjøre lig (Fyen); lempe, sætte i Stand, lave, l. Vognen til (Fyen), lempe, ringe (om en syg); kjøre Lov ell. Laav, o: det nødvendige Vand fra Marken til Brygning, sml. o. *løg*, Forbrug; lovso, løbsk, o. *hlanpa*, løbe; Lue, Hue, Nathue (Jyll.), svensk *lufva*, o. *lúfa*, tykt Hovedhaar; lysne, lyne (Jyll.); lægge i, lægge Vægt paa, o. *liggja við*; læme, faa Lam (om Faar), Ærø; Løvding, Surdejg, af løfte (Lytting, Laal.); Ma, Eng, bruges nu kun i S sammensætninger som Magræs, Mahø, Majord, angels. *mæd*, *mæde*, gl. dansk math, af o. *má*, slaa (alm. paa Øerne); Mage, Maage; magsom, tjenstagtig; mage sig, føje sig (Jyll.), o. *mega*, gavne; medfølgende, om Vejret, naar det er gunstigt for Kornets Væxt og Høst; mobsk, arrig, studs; Molm, Regnsky, Uvejrssky, svensk *moln*; det molmer i Luften, trækker op, o. *molla*, lummer Luft; Mon, Ting, Boskab; Klæ-

desmon, Klædningsstykke, o. *munr*, Ting; Ejendom; mundtam, lækker, velsmagende (Jyll.); Musikker, Vanskeligheder, Hindringer; muske, smuske, støvregne (Sønderjylland); mynsk, sur (om Øl); nakke, gnave, det n. i mine Øjne, o. *nagga*; nakvære sig (nakværge sig), slaa sig igjennem knapt, o. *nagg*, Gnaven (Fyen); nappes, falde af, om Vinden, blive »knap«, mods. rymmes, tage til, o. *ryma*, rømme op, gjøre rummeligt; naturligt, om det modsatte: usædvanligt, unaturligt; Neller, Liljer, t. Ex. Paaskeneller; nole, vranten, utaalmodig, i Jyll. modfalden, alvorlig, o. *nøldr*, Knurren, *nøldra*, at knurre; nøje, eg. nøde, være i Nød, mangle, han nøjer it noet, o. *nauðga*, af *nauðr*, *nauð*, Nød, Trang (Lang.); nøje, fornøje, tilfredsstille, ingen kan n. ham (Fyen); odde, umage, ulige, o. Tal., o. Kniv, o: uden Gaffel, o. *oddi*, t. Ex. *leika odda* og *jafna*, spille effen og ueffen, eng. *odd*, sv. *udde*; Oddchan, umage Duehan (Fyen); Oplin, den øverste, bedste Del af Bønderpigens Særk, Halvsærk, Oplod i Laal., o. *upphlútr*; orte, levne, om Kreaturer; Orte, levnet Foder, i Jyll. Orre, Orred; Sønderj. urte, yrte, frisisk *orte*, neders. *orten*; ossensaa, ogsaa; Padde, Frø, o. *padda*: paltan, pjaltet, gl. dansk paltug; passe paa, passe til, lave til; Pokkattest, Kokoppeattest; Pokker, Kopper (Fyen), ældre dansk, eng. *pox*, tyksk Pocken; Polakker, en Snaps Mjød med Brændevin i; Pune, Lerkrukke; raggenhalset, barhalset (Jyll.); ratte sig, komme sig, forbedre sin Tilstand; red, redlig, ligefrem, tydelig, læse redt, o. *reiðr*; Ree, Række, Rad, o. *reitr*, Ridse, Fure; Rive Løg, Bundt Løg, o. *rif*; rensle, parre sig, om Hunde og Katte; roses op,

bedækkes med Frostblomster, om Vinduer; Roser kaldtes før alle Slags Blomster, ligesom i Jyll.; ruse ned, styrte ned, om et Dige, en Brønd, sv. *rusa, rasa* (Sønderjylland); sml. o. *rusl*, forvirret Dyngge, o. *rasa, hrasa*, styrte; i et Russ, i en Fart; i Russet, i Skumringen (Fyen); rusten, forsviret, Jyll. rusken, sv. *ruskig*, o. *ruska*, forstyrre; røjne, rønne, rygne, af Ryg, Tagryg, mønne, lægge Halm eller anden Rygning paa et Hus og Rygningstræer oven paa (Laal.); Sallier, Sallinger, Levninger, o. *såligr, sålugr*, ussel (?); Samlag, Forsamling, Selskab, o. *samlag* (Fyen); sejn, luvslidt, sml. o. *sein*, sen, som trækker længe ud (Fyen, i Jyll. sejjet), i Jyll. senslidt, luvslidt; Selle, Sælle, ung, rask, munter Knøs (Fyen, Laal., Jyll.), o. *sæll*, lykkelig; Sønner, Skjænd, o. *senna*, Ordstrid, Kjævl (Sønd.); sidde, skylde Penge bort; skaa sig, skabe sig, o. *skauta*, pynte sig (Fyen, Falster); skarre sammen, føje s., om Træ, o. *skara*, sv. *skarfova* (Sønd.); skave, skjætte Hør, o. *skaka*, ryste, støde; Skrave, Buk til et Bord, Sengelad; skrede Aal, stange om Dagen; skrynne, vrinske (*Ærø skryde*); skrige, græde; Skuregilde, Høstgilde, af Skur, hvori man førte Kornet, da man ikke havde Plads, o. *skurfjalar*, Bræddeskur; Slettinger, Rødspætter; Slyde, Sløje, Loft, Stænge til at lægge Hø paa; slænge sammen, kaste s., pløje sammen til Ryggen; slænge sønder, det modsatte, o. *slengja, slengva*; sløj, slap, om Vinden, mild, t. Ex. om Vinteren (Taasing); Smidt, Kast, i ét S., paa én Gang; Smække, en før Kvinde; smærre, tynd, smækker, t. Ex. om Reb; Sno, et Redskab til at dreje om med, t. Ex. paa en Slibesten, o. *snúa*, sno;

snuppe Lyset, pudse L., *snoppa ljuset* (i Vermland), o. *snubba*, afstumpe, afsnubbe (Fyen); Soer, Flæskesvær, o. *svarðr* (Sønderj.); ligel. Grønsoer, Grønsvær; sole, svale; Sole, Svale (Fugl); spejet, uredt, t. Ex. om Garn; Spe, Skade, Uheld, o. *spé*; Spijord, Jord fuld af Kildevæld, o. *spýja*, spy; stejle Fiskegarn, hænge F. paa Pæle for at tørre dem, o. *stegla*, fæste til en Pæl; style med Haarene, lade H. staa i Vejret, om magre Heste med stridt Haar (Laal.); Stov, Stob, Bæger, o. *slaup*, angels. *steap*, eng. *stope*, platt. stoop (Fyen, Jyll.); stærkt, surt, om Øl; Studering, Trætte; studere, disputere; svedes, svede, svensk *svettas*; Svierstang, Snoet, en Jærnstang. hvorpaa Gryden hænger; Svoger, Svigerson (Nordsjøll.); Sylt, Brakvand; tandsle, gumle, i Laal., Fyen tandle, o. *tønmla*; te, blomstre, om Frugtræer; Teknopper, Blomsterknopper, sv. *tea* (Fyen); Tempel, Dyngge; tertele, smaataerende; Tine, Madæske, i Jyll. Tejne; Torsk, Trøske paa Tungen; treden, tvær, gjenstridig, o. *trauðr*, uvillig, vanskelig; træde, drille, o. *preyta*, tirre (Lang., Ærø); Troldhat, Skampion, i Jyll. ogsaa Skurrehat (Skurv); Trop, Prop; Trød, traadt Spor, Vej i Sneen, over Isen, o. *tróð*, af *tróða*, træde, *trøð*, Markvej til Kvæget; tvene, tæres; Hesten har Tvene af det Saar i Ryggen (Fyen), o. *tyna*, ødelægge, *tynask*, gaa til Grunde; tysk, uforstaaelig, om Tale; tøjje, taale, udstaa, t. Ex. Kulden (Fyen, Ærø), Laal., Falster tye, døjje; tøjle op, opføde, opdrage, baade om Mennesker og Dyr, o. *tigla*, give lidt og tit ad Gangen (?); uhyggelig, uformelig, u. Sten, slem at flytte, kløve osv.; usaates, uenig; usnøttelig, graadig, o. *úsnotr*, plump; ustyr-

telig, overordentlig; usøisk, svinsk, o. *úsætr*, utaal-
lig; Vaar, Varsel; Kirkevaar, Varsel fra en død, o.
vara, varsle; Vednavn, Øgenavn (Fyen), Wedhernaffn
(Rimkrøn. V. 1659), sv. *vedernamn*; Velling, tynd
Søbemad med Gryn paa; vild, udmærket (alm.), o. *vildr*,
ypperlig; villedrøjt, efter ens Vilje; Vudtræer,
Rygningstræer; væragtig, fremmelig; Værskab, Bryl-
lup, o. *verfong*; Yl, Vrimmel; øjsle, yngle (om Utøj);
øre, fæste Sten i Kanten af Fiskergarn; Øretvinde,
Ørontvist (Fyen); Ørevaps, Ørefigen; øse, kaste, om
Sneen, o. *ausa*.

Mange af disse Ord ere nu forældede og i Færd
med at forsvinde. Man hører aldrig det bestemte Kjende-
ord *i* som paa hele Fyen og hyppig paa Taasing i Han-
kjønsord, t. Ex. Præsti, Dejni, Hesti, Vogni. Ofte ere
de oldnordiske Former bevarede, som Doter, Datter, o.
dóttir; gjalde, gjælde, o. *gjalda*; Hjath, Hjærte, o.
hjarta; Hól, Hul, o. *hol*; Las, Læs, o. *hlass*; Kal-
den, Koldfeberen, o. *kalda*; Nott, Nat, o. *nótt*; riste,
ryste, o. *hrista*, *rista*; seje, sige, o. *segja* (udt. *seija*);
Værmde, Varme, o. *vermi*. Oldnordisk er ogsaa Ud-
talen af *u* som en Lyd mellem *y* og *ø*: Hjyvl, Pyde,
Krykke, Tydse, Yvter (Urter). Gjerne sammentrækkes
Navne: Kahanster (Karen Hansdatter), Ma Snedkers osv.

Series pastorum Drejø.

1. Niels Hansen kaldet 1535,
2. Clavs Albertsen 1589, 1610,
3. Jesper Hanson 1623, 1631,
4. Niels Kristoffersen 1632 til ¹⁾
5. Christen Henriksen Frørup 1662—
6. Johan Mikkelsen Schmeickel 1692—
7. Peter Rasmussen 1709—
8. Johan Rehling 1732—
9. Oluf Tønder 1736—
10. Frederik Caspar Struck 1747—
11. Niels Føns 1755—
12. Carl Friderich Behmann 1774—
13. Jakob Christensen 1788—
14. Preben Lihme 1797—
15. Peder Tommerup 1799—
16. Jens Brinch 1817—1817,
17. Hans Petersen 1818—
18. Niels Erik Behr Christensen 1824—
19. Carsten Johannsen 1836—1856,
20. Hans August Böhmer 1857—
21. Adam Kristoffer Fabricius 1864—
22. Peder Ottosen 1874—
23. Christian Henrik Thurah 1879.

¹⁾ Tommerup har som Nr. 4 en Niels Christensen, men det maa være den samme som Niels Kristoffersen, hvem han anfører som Nr. 5. Der bliver ingen Plads til N. Christensen.

Indhold.

	Side.
I. Naturforhold	2.
II. Øernes Navne	12.
III. Den ældre Tid	18.
IV. Sogne- og Præstehistorie	27.
V. Skole- og Fattigvæsen	70.
VI. Kirke	77.
VII. Godsforholdene	85.
VIII. Beboerne	88.
IX. Sproget	95.
<i>Series pastorum Drejø</i>	106.
